

Yuvarlak Masa Toplantısı: Sosyal Politikanın Neresindeyiz?

M. Kemal Öke*
Oğuz Oyan**
Seyhan Erdoğan***
Perihan Sarı****

M. Kemal Öke:

Sayın konuklar hoş geldiniz. Bugün bu oturumda Mülkiye Dergimizin 2009 yılı ikinci sayısı için bir araya gelmiş bulunuyoruz. Bu oturumda Türkiye’de sosyal politika konusu üzerinde duracağız. Önce konuklarımı tanıtmak istiyorum. Sayın Oğuz Oyan, Sayın Seyhan Erdoğan ve Sayın Perihan Sarı.

Bu oturumda sosyal politika konusunu ele alırken şu başlıklar altında incelememizin daha yararlı olacağını düşünüyorum. Önce, geçtiğimiz haftaya kadar çok ciddi tartışma konusu olan, hükümet tarafından seçim öncesi yapılan yardımların, sosyal yardım olup olmadığı konusunda kamuoyunda bir görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Acaba bu yardımların niteliği nedir? Bunlar sosyal politika bağlamında bir sosyal yardım olarak değerlendirilebilir mi? Yoksa bu yardımların kimi çevrelerde iddia edildiği gibi siyasi bir yönü var mıdır, başka bir anlatımla yardımları oya tahvil etme amacı mı vardır, konuları üzerinde kısaca bir tur atarak üzerinde durmak istiyoruz. Arkasından genel olarak izlenen sosyal politikaları analiz etmek istiyoruz. Acaba bu sosyal politikalar bizim bildiğimiz,

* Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi

** CHP Milletvekili, AÜ SBF Eski Öğretim Üyesi

*** Doç. Dr., AÜ SBF Öğretim Üyesi

**** Sendika Uzmanı

anladığımız sosyal politikalar mıdır? Yoksa söylemde sosyal politika olan ama içerik olarak içi boşaltılmış birtakım politikalar mıdır? Üçüncü olarak da acaba Türkiye'nin içinde bulunduğu bu konjonktürde sosyal politika bağlamında neler yapılabilir konusunda birtakım arayışlar içinde olacağız.

Sosyal yardım meselesi ile işe başlarken bildiğimiz gibi 1986 yılında çıkarılan bir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu var. Şu an hukuksal düzenleme bu kanun üzerinden yapılmakta. 1986 yılında çıkarılan bu kanun genel olarak sosyal yardımlaşmayı ve sosyal dayanışmayı düzenlemektedir.

Burada bir fondan söz edilmektedir. Ve bu fonu oluşturan gelirlere baktığımızda da denmektedir ki; kanun ve karnamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonlardan bakanlar kurulu kararıyla %10'a kadar aktarılacak miktar, bütçeye konulacak ödenekler, trafik para cezası hâsılatının yarısı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu reklâm gelirleri hâsılatından aktarılacak %15 miktar, her nevi bağış ve yardımlar. Fonun temel gelirleri bunlardır. Fon her il ve ilçede bir de vakıf kurulmasını öngörmektedir. Bu vakıflar valilerin mülki idare amirlerinin başkanlığında defterdar, milli eğitim müdürü, sağlık müdürü, belediye başkanı gibi insanlardan ve müftüden oluşmaktadır. Ve bu vakıflar taşrada merkezi hükümet adına bu yardımların dağıtılmasını koordine etmektedir.

Vakfın gelirleri başlığını taşıyan 8. maddede sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonundan aktarılacak miktar vakfın gelirleri arasında yer almakta ve 'ç' bendinde de denmektedir ki; her nevi fitre, zekât, kurban derileri ve bağırsak yardımlarından elde edilecek nakdi ve aynı gelir, Türk Hava Kurumu, Türkiye Kızılay Demeği, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Diyanet Vakfı, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları arasında paylaşılacaktır.

Burada son derece enteresan bir yapı var. İslam hukukunda bir müessese olarak yer almış olan, Osmanlı'da uygulanmış olan fakat özel bir yardım olarak organize olmayan bir yardım olarak bildiğimiz fitre, zekât, kurban derisi, bağırsak gibi kavramlar kanunun içine sokulmuştur. Ben bunun son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Fitre, zekât, kurban derileri acaba bir kanun düzenlemesine konu edilebilir mi? Bu üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu durum öncelikli olarak üstünde durmak istediğim birinci konudur.

İkinci konu, mevcut iktidar 2004 yılında Vergi Usul Kanununda bir değişiklik yapmıştır. Bu kanununun 40. maddesinin 10. bendinde yapılmıştır ve vergide bağış sistemi getirilmiştir. Bununla gelir vergisi ya da kurumlar vergisi mükellefi isterse vergisini vermek yerine bu vergiyi bünyesinde gıda bankacılığı bulunan

demeklere vermekte, hatta tamamını bu demeklere sunabilmektedir. Bu demekler kimlerdir? Gıda bankacılığı yapan bu demekler kimdir? Son derece enteresandır. Son günlerde ülkemizde kamuoyunun gündeminde olan Deniz Feneri Derneği bunlardan biridir. Kimse Yok Mu Yardımlaşma Derneği bunlardan biridir. Kepez Denizyıldızı Sosyal Yardımlaşma Derneği bunlardan biridir. Dolayısıyla belli kesimin vergi vermeden, vergilerini gıda yardımı olarak bu derneklere vermesi söz konusudur. Varsayalım ki bir esnaf 100 milyon liralık tahakkuk etmiş olan vergisini devlete vermek yerine bu parayla çeşitli erzak, temizlik maddesi alabilmekte, bunun faturasını götürüp maliyeye vererek vergisini ödemiş konuma düşmektedir. Sonra bu rakamın ne kadar gerçekten bu vakıflara intikal etmektedir ve bu vakıflardan ihtiyaç sahiplerine gitmektedir? Valiliklerin, kaymakamlıkların bunu ne kadar denetlediği son derece tartışmalı bir konudur.

Yani özetlemek gerekirse genel olarak mali sistemimizde bu konuyla ilgili olarak büyük bir delik açılmıştır. Artık sen vergi vermeyebileceksin. Vergiyi birtakım bağışlar yoluyla çeşitli derneklere verebileceksin. Bu demekler de çeşitli gıda maddelerini vilayet makamına vererek mükellefin vergisi ödenmiş olacaktır.

Bu yapının bizim sistemimiz içindeki yeri nedir? Bu yapı birçok insanın eleştirdiği gibi acaba bir sadaka siyasetinin oluşmasına zemin hazırlayan, onu meşrulaştıran bir yapı mıdır? Ortada dolaşan ve mevcut iktidara yandaş olduğu iddia edilen birtakım firmalar bu konuda hem birilerine sosyal yardım adı altında yardımlar yapmakta hem de kendileri mi bu yolla birtakım gelirler elde etmektedir? Bu son derece önemli bir konudur.

Bu mesele çok fazla kamuoyunun gündemine girmiş bir mesele değildir. Vergi Usul Kanunundaki değişiklik, yeteri kadar analiz edilerek, vergi sistemi açısından, hukuk sistemi açısından ne olduğunun ortaya konması gerekir. Enteresandır siz Mehmetçik Vakfına, Çocuk Esirgeme Kurumuna, Kızılay'a bir yardım yaparsanız, bunun belli bir miktarı vergiden bağışık kalabilmekteyken öbür tarafta birtakım insanlar tamamını bu yapı içinde sosyal yardım yapacağız diye verginin dışına çıkabilmektedir. Sonra da bunun ne kadar gerçekten sosyal yardım olarak yoksul yurttaşlara ulaşmaktadır bu da işin ikinci kısmıdır. Baktığımız zaman Türkiye'nin 10 milyona yakın yurttaşının yani nüfusun yedide birinin sosyal yardımlarla ayakta kaldığını görüyoruz. Bu çağdaş bir ülkede makul karşılanabilecek bir tablo değildir. Acaba olması gereken; bunların sosyal güvenlik sistemi içine sokulması değil midir? Bunların yurttaşlık temelinde, işsizlik sigortasını harekete geçirerek, aile sigortasını harekete geçirerek, bir yurttaş olduğu için sosyal güvenlik yardımlarından yararlanan kişiler haline getirilmesi gerekmez mi? Acıma duygularına dönük olarak yapılan bu sosyal yardımların, kötüye kullanımı her

an tartışmalı olan bu yardımların, acaba mevcut hukuk sistemimiz içinde, mevcut sosyal güvenlik sistemimiz içinde, mevcut sosyal politikalar çerçevesi içinde yeri nedir? Uygun görürseniz buradan söze girmek istiyorum. Birinci oturuma sizinle başlayıp sonra Sayın Sarı'ya dönüp sonra Sayın Oyan'a söz vermek istiyorum. Buyurun Sayın Erdoğan.

Seyhan Erdoğan:

Türkiye'de sosyal güvenlik hizmetleri, sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden oluşmaktadır. Sosyal sigortalar, kişiyi ve geçindirmekle yükümlü olduklarını, yasayla tanımlanan risklere karşı, esas itibariyle zorunlu olarak ödenen primlerle finanse edilen bir sistemle korur. Sosyal yardımlar, muhtaçlık ölçütlerine bağlı olarak prim karşılığı olmaksızın bireye veya aileye yapılan yardımlardan oluşur. Sosyal hizmetler ise gene muhtaçlık ölçütlerine bağlı olarak bireye, aileye veya gruplara sunulan hizmetlerdir. Biz bugün konumuza primsiz sistemle, yani sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerle, ağırlıklı olarak da sosyal yardımlarla başladık.

Sizin konuyu sunuş biçiminizle de ortaya çıktığı üzere, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlere ilişkin gelişmeler, kendi içerisinde tartışılacak gelişmelerden ibaret değildir. Bu gelişmeler, sosyal güvenlik sisteminin tümünü ilgilendiren dönüşüm süreci ile birlikte ele alınmak zorundadır. Sosyal yardım ve hizmetlerdeki gelişmelerin, sosyal güvenlik sistemindeki dönüşümle bağlantısını ve sosyal güvenlik sistemindeki dönüşümün de gene tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de 1980 sonrasında her alanda yaşanan yeni liberal dönüşümle bağlantısını incelemeyen, somut konularda bir açılım sağlamak olanaklı görünmüyor. Onun için ister istemez bu iki alanı yani primli sistemdeki dönüşümle sosyal yardım ve hizmetlerdeki dönüşümü birleştirerek ele almak durumundayım.

Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemi içerisinde, muhtaçlık ölçütlerine bağlı olarak prim karşılığı olmaksızın bireye veya aileye yapılan nakit yardımlardan oluşan bir sosyal yardım sisteminin varlığı yeni bir şey değildir. Az ya da çok, şöyle ya da böyle sosyal güvenlik sistemimizin bu ayağı hep var olmuştur. Yalnızca Türkiye'de değil, dünyanın başka ülkelerinde de sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, sosyal koruma sistemlerinin bir parçası olarak hep var olmuştur. Çağımızda, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, diğer sosyal haklar gibi vatandaşlık hakları kapsamına giren haklardandır. Yani sosyal sigorta sistemi ve sosyal yardımlar birbirlerini dışlayan sosyal koruma mekanizmaları değil, birbirlerini tamamlayan sosyal koruma mekanizmalarıdır. Bugün Türkiye'de sorgulanması gereken sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin varlığı değil, sosyal sigortalar sistemi parametrik değişikliklerle zayıflatılır, yapısal değişikliklerle

de ticarileştirilir ve özelleştirilirken, sınırlı kaynaklarla ve siyasi kayırmacılık temelinde biçimlenen bir sosyal yardım sisteminin, sosyal güvenlikteki erimeyi adeta örtülencesine ön plana getirilmesidir.

Bildiğiniz gibi geniş anlamıyla sosyal politika, kapitalizmin serbest işleyişine ülke vatandaşlarının lehine olarak merkezi ve yerel düzeyde kamusal müdahale biçiminde tanımlanabilir. Bu bakış açısıyla, kamusal eğitim ve sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik, bireysel ve toplu iş ilişkileri alanında emeği koruyucu ve güçlendirici iş hukuku, asgari ücret ve emekten yana ücret politikaları, istihdamı artırıcı politikalar, tüm kamusal altyapı hizmetleri sosyal politikanın alt başlıkları olarak ele alınabilir. Bazı üreticilerin, örneğin tarımdaki üreticilerin ve bazı bölgelerin sosyal anlamda desteklenmesi de sosyal politikanın kapsamına girer.

Türkiye son çeyrek yüzyıldır, iş hukukundan, istihdam politikalarına, altyapı hizmetlerinin üretimi ve sunumundan, sosyal korumaya, eğitimden sağlığa kadar bütün sosyal politika alanlarında, yeni liberal doğrultuda bir dönüşüm süreci yaşamaktadır.

Sosyal politikadaki bu dönüşümün iki temel özelliği vardır.

Birincisi, bu dönüşümün yıllara yayılan bir süreç olmasıdır. Bu süreç, ilgili sosyal politika alanının özelliğine göre kısmi ve parametrik değişikliklerle başlamış, sonra yapısal değişime dönmüştür. Bu süreç içerisinde, toplumsal muhalefetin etkinliğine bağlı olarak duraklamalar, geri dönüşler, direnişler ve/veya emek kesiminin vereceği tavizler etrafında müzakereler ve yeni uzlaşmalar yaşanmıştır. Bu nedenle değişim bazı alanlarda parametrik değişiklikler düzeyinde kalırken bazı alanlarda yapısal değişikliğe dönüşmüştür.

Sosyal politikadaki dönüşümün ikinci özelliği de, yukarıda sayılan bütün alanlarda sosyal devlet politikalarının daraltılması, kamusal mal, altyapı hizmetleri ve sosyal hizmet üretim ve sunumunun ticarileşmesi ve giderek daha fazla özel sektöre bırakılması olmuştur.

Bu süreç içerisinde eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve diğer hizmetlerden yararlanmak artık bir vatandaşlık hakkı olmaktan çıkmaktadır. Bu hizmetlerin üretimi ve temini piyasadaki bütün diğer mal ve hizmetler gibi özel sektör tarafından yapılırken, devletin görevi de, özel sektör tarafından üretilen bu hizmetleri tüketen müşterilerin tüketici haklarının korunması ve piyasanın işlerliğinin sağlanması rolüne indirgenmektedir.

Bu sistemde, kamusal hizmet üretimi ticarileştirilip özelleştirileceğine göre ve

bireyler bu hizmetleri sosyal haklardan yararlanan vatandaş kimlikleriyle değil, müşteri kimlikleriyle tüketebileceklerine göre, özel olarak üretilen bu hizmetleri müşteri kimliğiyle tüketmeye gelirleri yetmeyenler ne yapacaklardır? İşte burada, artık karşımızda vatandaş değil, emekçi de değil “yoksul” diye tanımlanan bir grup bulunmaktadır... Bu yoksullar işsiz yoksul olabilir, işli yoksul olabilir. Ya da özürlü yoksul olabilir. Kadın yoksul olabilir. Ama temel özellikleri sınıf dışı ve politika dışı bir kavramsal çerçevede tanımlanan yoksulluk ve yoksunluklarıdır. Yoksulluk ve yoksunluklarının nedeni kişisel özelliklerinden ayrımcılığa kadar her şeyle, mülkiyet ve güç ilişkileri dışında her şeyle açıklanabilmektedir. Yeni sosyal politikanın bu yeni “yoksulları”, muhtaç olduklarını belgelemeleri karşılığında, Dünya Bankası gibi mali kuruluşların kredi ve hibelerinden, merkezi ve yerel devletin yönetim mekanizmaları içerisinde sağladığı sosyal yardımlardan ve vakıfların, cemaatlerin ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının hayırseverliğinden yararlanma durumunda olacaklardır.

Dolayısıyla artık emek eksenli bir sosyal politika söz konusu olmadığı gibi, 21. yüzyılın ikinci yarısından sonra geliştirilen yaklaşım kapsamında, sosyal vatandaşlık haklarına dayalı bir sosyal politika da olmayacaktır. Sosyal politika, muhtaçlara yardım biçimine dönüştürülmüş sınırlı bir uygulama haline gelecektir. Muhtaçlık halinin onaylanmasında siyasi kayırmacılığın etkin olduğu Türkiye gibi ülkelerde ise bu uygulama için ayrılan kaynaklar siyasal iktidarlara destek amacına hizmet edecektir.

Özetle söylersek, Türkiye’de sosyal devlet ve sosyal politika güdükleştirilirken, büyütülen bir şey görülüyor: Muhtaçlık temelinde sosyal yardımlar... Sosyal devlet ölürken, sosyal yardımlar kanserli bir ur gibi büyüyor. Onun için sosyal yardımlardaki sözde büyümeyi sosyal devletteki küçülme ile birlikte değerlendirmek ve bu gelişmeyi sosyal politikanın olağan bir parçası olan sosyal yardım uygulamalarından ayırmak gerekiyor.

Sizin konuya girerken sunduğunuz olgular da bu durumu anlatıyor. Sosyal koruma sistemlerine ilişkin bütün gelişmeler de bu büyümenin o hastalıklı biçimini teyit ediyor.

M.Kemal Öke:

Tam ben de bu noktada konuyu derinleştirmemiz gerekir diye düşünüyordum. Yani sosyal politika ve sosyal yardım acıma duyguları üzerine inşa edilen bir mekanizma haline geldi. Bunu mu anlıyoruz?

Seyhan Erdoğan:

Evet, bunu anlıyoruz. Adalet, eşitlik ve hak temelinde, geliri yeniden dağıtan sosyal korumanın yerine, merhamet temelinde muhtaçlara yardıma geçişi anlıyoruz... Tarihsel olarak adalet, eşitlik ve hak talepleri, adaletsizliğe, eşitsizliğe ve haksızlığa uğrayan yığınlardan gelen talepler oldukları için güçlü ve zorlayıcı talepler olmuşlardır. Merhamet ise adaletsizliğe, eşitsizliğe ve haksızlığa uğrayanlara karşı ve çoğu kez bu yığınların dışında kalanlardan kaynaklanan bir duygudur. Merhamet sadakanın temeli olabilir ama tarihsel olarak sosyal politikanın temeli olmaya yetmemiştir... Sosyal politika dar anlamda önce sanayi toplumundaki en çok korunmaya muhtaç sanayi işçisinin kendi arasında geliştirdiği sistemlerle uygulandı. Daha sonra gene işçi kimliğine yönelik olarak kamusal mekanizmalarla sağlanan dar bir sosyal politika dönemi yaşandı. Sonra, biliyorsunuz 20. yüzyılda, özellikle sosyal vatandaşlık kapsamında ekonomik ve sosyal hakları kapsayan üçüncü kuşak hakları olarak tüm vatandaşlara yöneldi.

İşte şimdi, yok edilmeye çalışılan budur... Bir yandan yeni liberal iktisadi politikalarla işsiz ve yoksul üretiliyor, gelir dağılımı adaletsizleşiyor; bir yandan da tam da sosyal korumaya ihtiyacı olanların sayısı artmışken, sosyal güvenlik temelinde sağlanan hakları daraltılıyor ve ticarileştirilip özelleştiriliyor. Ondan sonra da artık emekçi ya da vatandaş kimliği ile sosyal korumayı hak olarak talep etme konumundan çıkarılmış ve "yoksul" olarak tanımlanan bu kişilere, onları "yandaş"laştırmayı hedefleyen bir sistemle gıda, kömür, beyaz eşya vb. dağıtılıyor...

Aslında yeni yoksulluk ve yeni yoksullara yönelik olarak sosyal yardıma ağırlık verilmesi dünyanın her yerinde görülen bir gelişme. Örneğin gelişmiş İngiltere'de de var aynı şey. Orada da artık sokaklarda yatan, su parasını ödeyemeyen yoksullar var. Avrupa Birliği'nde de yoksullar, muhtaçlar oransal olarak çok artmış durumda. Bizim farkımız şu: Türkiye'de işin içine, dünyanın benzer yeni liberal dönüşümleri yaşayan ülkelerinde görülmemiş bir biçimde ve bence bu siyasi iktidar öncesinde de görülmemiş bir biçimde, siyasi kayırmacılık giriyor. Muhtaçlığın belirlenmesinde nesnel kriterlerden tümüyle uzaklaşıldığını, doğrudan doğruya siyasi kayırmacılığın ve siyasi kayırmacılıkla birlikte dini cemaat, tarikat ilişkilerinin, yerel güç odaklarının devreye girdiği bir yapıyı görüyoruz.

Bence, hükümetin sosyal yardım programları uygulamasının en dikkat edilmesi gereken yanı budur. Sosyal yardım programlarının siyasi kayırmacılık temelinde yürütülmesinin amacı, o siyasi harekete yandaş sağlamaktır. Bu tür siyasallaşmış

yardım programları ile otoriter ve totaliter özellikler taşıyan siyasal eğilimlerin ya da tarikat bağlantılı kökdendinci siyasal hareketlerin kitle tabanlarının oluşturulduğu görülmüştür. Türkiye açısından tehlike, siyasallaştırılmış ve cemaatler eline teslim edilmiş sosyal yardım programlarının, laik cumhuriyet karşıtı akımları besleme ihtimalidir. Siyasi hareketlerin lütfu gibi sunulan, kayırmacı sosyal yardım programları, ekonomide ve sosyal alandaki yeni liberal dönüşümün, siyasal alandaki laik cumhuriyet karşıtı siyasal dönüşümlerle bütünleşmesinde kaldıraç rolü oynayabilirler. Bu durumda da sosyal politikada yaptıkları tahribatin çok ötesinde siyasal bir tahribata yol açabilirler.

Sosyal yardım programlarının uygulama biçimine onun için dikkat etmek gerekir. Primli sisteme ilişkin pek çok yasal düzenleme yapıldı. Ama primsiz sisteme ilişkin düzenlemeler yıllardır bekliyor. Yeşil kart olayı bekliyor. Çünkü bunları ne kadar düzenlerseniz, ne kadar kurala, nesnel kriterlere bağlarsanız siyasallaştırma o kadar kısıtlanır. Ama ne kadar nesnel düzenleme dışına kaydırırsanız, ki Tunceli’de beyaz eşya dağıtımı olayı bunun için çok tipik bir örnektir, o kadar siyasi amaçlar için kullanabilirsiniz...

M. Kemal Öke:

Teşekkür ederim, bu açılım için. Şimdi Sayın Sarı’ya söz vermek istiyorum. Sizin de bu konudaki yaklaşımınızı alabilir miyiz? Buyurun.

Perihan Sarı:

Teşekkür ederim. Ben bu denli kapsayıcı ve bu kadar akademik nitelikli bir açılımdan sonra ancak bazı somut noktalarda katkı yapmak isterim.

Bugün öğlen saatlerinde bana çok ironik gelen bir haber dinledim. İsrail’de Filistinlilerin kullandığı ve direniş hareketinin simgesi olarak Leyla Halit’le, Yaser Arafat’la özdeşleşmiş olan kefiye şimdi İsraili gençlerin aksesuarı olmuş. Ve eskiden olduğu gibi siyah beyaz ya da kırmızı beyaz değil. Şimdi Çin’de üretilen biçimiyle çok farklı renklerde, çok yaygın bir aksesuar olarak kullanılmaya başlanmış. Bunu duyunca bu yeni liberal anlayışın küreselleşen dünyada, içinde bulunduğumuz düzlemde geldiği noktanın çok kavramlarla ve sembollerle oynadığını ve bunu bilinçli bir biçimde yaptığını düşündüm. Bir yandan ironik ama bir yandan da son derece etkili ve sembolleri, anlamları, kavramları anlamsızlaştıran, değersizleştiren, dönüştüren, başkalaştıran bir durum söz konusu.

Sosyal politikalar, sosyal güvenlik, sosyal yardım da, günümüzde bu başkalaştırmanın hedefinde olan konular. Toplumsal olanın dönüştürülmesi, toplumsalın başkalaştırılması...

Bu toplantı öncesinde, konu ile ilgili uluslararası sözleşmeleri, uluslararası belgeleri, dokümanları taramaya çalıştım. Birleşmiş Milletler'in, Ekonomik ve Toplumsal Haklar Sözleşmesi'nden başlayarak, ama özellikle 1980'li yıllardan sonra BM'nin UNDP, UNICEF gibi çeşitli organlarının kabul etmiş olduğu ya da Avrupa Birliği'nin aynı süreçlere denk gelen aynı dönüm noktalarında gerçekleştirdiği toplantılara, alınan kararlara, deklarasyonlara baktığım zaman; aslında aynı konuların, şu anda AKP Hükümetine özgü bir uygulama gibi görünen birçok konunun gerçekte o belgeler tarafından içerilmiş olduğunu gördüm.

Örneğin birçok yerde, yoksullar için yapılacak yardımlarda dinsel referanslara yer verildiğini, ya da din ve cemaat kültürüne dayalı davranış biçimlerinin bu belgelerde yoksullukla baş etme mekanizmaları olarak önerildiğine rastladım. Bu durum, belki dünya yüzeyindeki toplumların çok çeşitliliği, çok kültürlülüğü, modern kurumların her toplumda aynı düzeyde gelişmemişliğinden kaynaklı nedenlerle açıklanabilir. Cemaat ve dini kurumlar, bazı toplumlar için kolay ve ulaşılabilir mekanizmalar olarak görülmüş ve tanımlanmış olabilirler, ama bunun bizim toplumumuz açısından tehlike olacak bir biçimde, siyasallaştırılarak uygulandığını görüyoruz bu içinde bulunduğumuz günlerde.

AKP son derece kaba bir biçimde, hiç sofistike olmayan bir yaklaşımla ve son derece eklektik bir tutumla sanki bu belgelerin çözümlemesini gerçekleştiriyor, kendi ideolojisinin damgasını basıyor. Sürdürülen ve hak etmediği, uygun olmadığı halde sosyal politika olarak adlandırılan uygulamalarda görünürde "her şey" var. İşte sosyal yardım mı, evet var. Din ögesi mi, evet var. Serbest piyasa mı, evet var. Serbest piyasa ekonomisine karşı korunma çabası mı, bu tartışmalı. Görünürde içi boşaltılmış olarak bütün kavramlara yer verilen ve sosyal devlet uygulamasından çok ve onun yerine bir Orta Doğu ülkesinin değerlerini yansıtan bir modelin oluşturulduğunu düşünüyorum.

Şimdi, sosyal politikalara girmeden önce üzerinde durulması gereken bir konu var. Sosyal koruma sistemlerinin tümüne şöyle bir baktığımız zaman, sosyal yardımı da içeren boyutunda baktığımız zaman, sosyal adalet, dayanışma ve insan onurunun korunması konusuna vurgu yapıldığını görüyoruz. Sosyal korumada, öne çıkarılan kavramlar bunlar.

Şimdi, bu noktada belki sosyal adaletten söz ettiğimiz zaman sosyal yardıma bunu uyarladığımızda iki temel değerden söz etmek gerekiyor. Biri hak etme ve değer konusu ve burada fırsat eşitliğini vurgulamak gerekiyor. İkincisi de

gereksinim ve eşitlik. Burada da eşit davranma yükümlülüğü var, yardımı yapan kurumun eşit davranma yükümlülüğünden söz etmek gerekiyor. Topluca ya da toplumun bir kesimine yapılacak herhangi bir değer aktarmanın, toplumsal bir nitelik kazanabilmesi için, bu değerlere uygunluk taşınması gerekiyor.

Sonuç olarak, sosyal koruma amacıyla, sosyal koruma sistemi içinde yapılan sosyal yardımlar -ve hiç kuşkusuz bunu sosyal güvenlikle birlikte düşünerek söylemek gerekiyor- bölüşüm ilişkilerinin adalet ilkesine uygun hale getirilmesinin araçları olarak görülüyor.

Ama Hükümet ne yapıyor? Sizin belirlediğiniz birinci konu başlığına burada dönmek istiyorum. Bunu, yapar gibi görünerek aslında sosyal yardım sistemini başkalaştırıyor. Seyhan Hanım bunu çok güzel vurguladı. Bunun için çok hazır bir kültürel altyapı var, kültürel bir zemin var. Din bunu besleyen ve bu kültürü üreten bir değer. Dolayısıyla yardım yapmak işte bağışlamak, yoksulu korumak kollamak kişisel bir doyum sağlıyor ve bu doyumunu da bir anlamda kendine özgü yöntemlerle Makyavelistçe bir yaklaşımla hükümet uygulamaya dönüştürmüş gibi görünüyor. Sözü ettiğiniz vergi aracılığıyla ya da vergi teşvikleri yoluyla yardım toplamak çabası ve bunun bir kurumsal yapı içine yerleştirilerek gündeme getirilmiş olması; evet, sonuçta belki laiklik ilkesinin tartışılmasına kadar gidebilecek bir nitelik de taşıyor. Böyle bir dini kurumun, din duygularından temel alan ve tümüyle bireysel ve vicdani bir konu olarak kalması gereken bir konunun kamusallaşmış bir alana taşınması ve bir kurumsal yapıda, kamu kurumu niteliğindeki yapılar içinde kurgulanması bence bu anlamda bir tartışmayı bile gerektirir nitelikte.

Bunun şöyle bir yanı da var diye düşünüyorum: Sosyal korumanın özelleştirilmesi, belki bu sosyal korumanın metalaştırılmasından çok sosyal korumanın özele, kişisele, öznele havale edilmesi anlamı da taşıyor. Yaygın eğilim sosyal yardımların kamu kaynakları aracılığıyla karşılanmaması ve daha doğrusu bu kaynakların kısıtlanması doğrultusunda. Ama sanki pratik bir çözüm bulmuş gibi hükümet. Din eksenli, din kökenli birtakım kaynakları buraya transfer ederek bir tür kaynak yaratma modeli oluşturmuş gibi görünüyor. Hiç kuşkusuz bu tür kaynakların niteliği, işte kimin ne zaman ne kadar yardım yapacağı ya da kimin ne kadar zekat vereceği gibi belirsizlikler, aslında bu kaynakları da belirsizleştiriyor. Dolayısıyla sosyal yardımla ilgili bir mevzuatın -sonuç olarak ortada uygulanması gereken birtakım somut kurallar, birtakım yasalar ve işletilmesi gereken kurumlar var- uygulanmasında ve bu kurumların çalışma alanlarının belirsizleşmesinde de böyle bir yaklaşım olumsuz bir etki yaratıyor.

Bireylerin yardımlarının vergi yoluyla teşvik edilmesi konusu da aslında

bu özelleştirme ya da kişiselleştirme eğiliminin bir parçası. Aynı zamanda bu hükümetin kaynak aktarımının biçimini ve sınıfsal niteliğini de değiştirdiğine ilişkin bir gösterge. Gelirin yeniden dağılımının tersine çevrildiği bir model bu. Sonuçta vergiyi toplayıp o vergiyle sosyal politikalar uygulaması gerekirken hükümetin ve dolayısıyla bu sistem içinde gelirin yeniden dağılımı konusunda yoksullar lehine bir belirleyicilik olanağı elde etmişken, bu noktada vergi mükellefine seçme hakkını tanıyor. Ve vergi mükellefinin seçtiği oranda, seçtiği biçimde, seçtiği nitelikte bir yardımın dağıtımıyla ilgili bir model ortaya çıkmış oluyor. Hiç kuşkusuz bu noktada bir seçicilikten de söz etmek mümkün. Seçiyor, vergi mükellefi seçiyor. Vergi mükellefi, vergi olarak vermesi gerekeni vereceği kişiyi seçiyor, grubu seçiyor, cemaat dayanışması içinde kendi cemaatini seçiyor ve sonuçta sosyal yardımların kapsamı da bu anlamda kişiselleşiyor, öznelleşiyor ve sübjektifleşiyor sonuçta. Bu durum, yardımın toplumsallığını, sosyal yanını ortadan kaldırıyor. Böyle bir olgudan söz etmek mümkün.

Bu noktada yoksulların onuru, sosyal yardımlarda korunması gereken insan onuru konusu da belki burada zedeleniyor. Çünkü bu noktada yoksulların korunması, yoksulların insan onurunun gözetilmesi gibi bir duyarlı yaklaşım yerine, tam tersine yoksulların damgalanması konusu gündeme geliyor. Gene bugün gazetede okuduğum bir haberde ilginç bir olgu gözüme çarptı. Malatya'da bir iş adamı yardım için birtakım paketler dağıtmış. Dağıtım sırasında yardımı alanların parmakları boyanmış. Mükerrer yardım yapmaktan kaçındığı için ya da insanların ikinci bir paket almasını engellemek için. Yani damgalamanın herhalde en uç örneği bu.

Bir de bu konuda belki gene kültürel altyapıdan ya da kültürel referanslardan desteklenen bir başka konuya da değinmek istiyorum: Kadınlara yapılan yardımlar, ya da yardımların kadın üzerinden yapılması konusu. Hükümet, birçok yardımı kadınlar üzerinden yürütüyor. Aslında kadın hakları açısından, feminist bir bakış açısıyla bu uygulamanın desteklenebilir bir yanı olabilir; bu uygulama gerekli ve yerinde olarak onaylanabilir ama, sonuçta kadınlara yapılan yardımların da kadınları istismar etmek biçimine dönüştüğünü düşünüyorum. Kadının bakıma muhtaç ve korunması gereken durumunu pekiştiren, bunu bir toplumsal statüye dönüştüren bir boyut kazandığını ve kadınlara yönelik bu uygulamanın, aynı zamanda kadını toplumsal alandan dışlama, evde tutma politikalarının da bir aracı olarak sürdürüldüğünü düşünüyorum.

Ben bu bölümde şunu da söyleyerek bitireyim; hükümetin son dönemde yaptığı yardımların aslında seçim yatırımı niteliğinde olduğu, herhalde artık kamuoyu önünde saklanamayacak bir boyut kazandı. Yapılan yardımların, yardım olarak

verilen eşyaların temel gereksinim olup olmadığı ve satın alındığı ticari işletmelere sağlanan bir siyasal destek niteliği birlikte tartışılıyor. Neden beyaz eşya dağıtımı? Türkiye’de, yoksulluk göstergeleri ile ilgili yasal bir ölçüt henüz belirlenemedi. Yapılan yardımların nesnel ölçütlere göre belirlenmediği, dolayısıyla hak niteliğinin olmadığı koşullarda, bu tür yardım dağıtımının, kuşular oluşturması ve nesnellliğini, yansızlığını ve çeşitli yöntemlerle bir tür kaynak aktarma aracı olarak görülmesi ve sorgulanmasını kaçınılmaz.

M. Kemal Öke:

Sayın Oyan siz bir maliye profesörüsünüz. Acaba vergi düzenleyen bir kanunda, dinsel terminoloji içinde yer alan fitre gibi, zekât gibi kavramların pozitif hukuk normu olarak bir kanun maddesi haline gelmesi nasıl değerlendirilebilir? Yani bir ulus devlet hukuk sistematığı açısından nasıl değerlendirilebilir? Çünkü fikre, zekât dediğimiz şeyler; kişi ile tanrı arasındaki vicdani ilişkilerdir. İşte yardım yapmak isteyen, yoksulları korumak isteyen kişiler onu kendi üslubu içinde bir şekilde yerine getirirler. Bunun Osmanlı’dan beri bizim Cumhuriyet döneminde de devam eden uygulamaları vardır. Fakat bunun kanun metnine girmiş olması sizin açınızdan nasıl bir anlam taşımaktadır? Bunun üzerinde durmak istiyorum.

İkincisi de, yine bu gıda bankacılığı sistemi ile acaba açılan delik Türkiye’deki vergi mevzuatı ve mali sistemde önemli bir sorun yaratmaz mı? Biraz önce Sayın Erdoğan’ın sözünü ettiği bir siyasi kayırmacılığa yol açmaz mı? Siyasi iktidarların kullanabileceği bir potansiyel alan yaratmaz mı? Buyurun.

Oğuz Oyan:

Teşekkür ederim Sayın başkan. İkinci tur soruları bana yönelttiniz. Oysa ben iki değerli arkadaşım konuşurken birinci tur soruları üzerine de hazırlık yaptım. İzin verirseniz oradan başlayıp sonra ikinci tura da kısa bir giriş yapayım.

Bir kere esas itibariyle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) üzerinden giderek bir çerçeve çizmeye çalışayım. Birinci yapmak isteyeceğim şudur: Böyle bir fon hangi koşullarda yaratıldı, niçin sistem içinde var, niçin kalıcı oldu, bunları söylemek istiyorum. İkincisi, 2008 yılı itibariyle aldığımızda bu fonun kapsamı nedir, hangi alanlara ne kadar yardım yapılıyor? Ve üçüncüsü de, bütün bunları diyelim ki prime dayalı sosyal güvenlik sisteminin bir aracıyla, İşsizlik Sigortası Fonu ile karşılaştırdığımız zaman acaba hangi sonuçlara gidiyoruz? Bu üç başlık altında sizin biraz önce sorduğunuz birinci tur sorunuza yanıt vermek istiyorum.

1)SYDTF sisteme nasıl girdi, neden girdi, neden kalıcılaştı?:

Şimdi sizler de bu Fonun 1986'da sisteme girdiğini söylediniz. Peki, 1986 yılının bir özelliği var mı? 1986, Özal iktidarının olduğu bir dönem. Büyük ölçüde -daha önce söylendi çok tekrarlamadan gideceğim- bugünkü iktidarın aşırı liberal zihniyetinin de temellendiği bir dönem. Dolayısıyla 1986 önemli. Ben bu birinci başlık altında da şu dört noktaya değineyim:

Bir: SYDTF gibi bir fonla, piyasa mekanizması dışına itilen toplumsal tortuların sistem için sorun olmaktan çıkarılması amaçlanıyor. Bu öyle bir amaçtır ki kapitalizm öncesi tüm sınıflı toplumlarda dahi "sistemi" korumak amacıyla varolan bir savunma düzeneğidir. Bunu Ortaçağ'da da görürsünüz; o zaman bunun adına sosyal yardım denmez ama örneğin bizim İslam hukukunda fitre, zekât adını alır; Hıristiyan toplumlarında da çeşitli yardımlaşma kalıpları biçiminde yürür, güçlü dini etkiler de taşır. Ama daha öncesi de var. Antik Roma'ya gidin, henüz imparatorluk öncesinin cumhuriyet döneminde, M.Ö. 130'larda on binlerce kişiye yardım yapılmaktadır. M.Ö. 71'deki Spartaküs isyanından sonraki dönemlerde, isyandan sonra artarak devam eden bu yardımlar, özellikle imparatorluk döneminde, M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda, sayıları yüz binlerle ölçülen yurttaşlar topluluğuna ulaşıyordu. Önceleri sayılar 50-100 bin arasında değişirken 200-300 binleri bulmuştu. Ve bunlar esas itibariyle başkent Roma'da oturanlardı. Çünkü başkent Roma siyasetin merkeziydi ve orada yığılan muhtaç kitleler -bunlar esas itibariyle plebyen sınıftır ama azatlanmış köleleri de kapsar- bir toplumsal sorun olmaya yönelebilirlerdi. Şimdi dolayısıyla böyle bir dokuyu siz antik Roma'da da görürsünüz, geç feodalizm veya erken kapitalizm dönemlerinin Ortaçağında da... Kısacası, bugünkü kapitalist toplum altında bu tür bir yardımlaşma/dayanışma fonunun işlevsel ifadesini, piyasa mekanizmasının dışına itilen ya da bu mekanizma içine etkin bir şekilde dahil olamayan ya da efektif talebi yeterli olmadığı için gerçek bir tüketici/sağlık hizmeti satın alıcı kitle olarak varolamayan veya bu bağlamda büyük bir öneme sahip olmayan kitlelerin bir potansiyel sosyal sorun olma konumundan çıkarılması olarak görebiliriz.

İki: Modern burjuva demokrasisinde yeni oluşan neomuhafazakâr, neoliberal rejimin özellikle de III. küreselleşme dalgası olarak 1980 sonrasında oluşan sistemin Türkiye versiyonuna baktığımız zaman burada bir dinci dönüşümün, bir karşı devrim sürecinin işlemeye başladığını görüyoruz. Bunu 1980'den yani 24 Ocak/12 Eylül döneminden itibaren başlatabiliriz, Refah Partisi'nin birinci parti olduğu 1995 momentinin de altını çizebiliriz; ama bu sürecin asıl hız ve zemin kazandığı dönem 2000'lerdir. Ve bu sürecin içinde oluşturulan muhtaç yoksullar katmanını sağ iktidarların ama özellikle bugünkü türde bir dinci sağ iktidarın

kendi siyasal payandası olarak kullanma arzusunun, nasıl SYDTF gibi bir fon bağlamında güç kazandığını görürsünüz. Dolayısıyla, bu aletin, bir muhtaçlık ilişkisi üzerinden ama objektif olmayan yardım ölçütleri üzerinden yani keyfi ve siyasal mekanizmalar üzerinden nasıl kayırmacılık ve cemaat ilişkilerinin kullanılmasıyla çalıştırıldığını farkedersiniz. 1986'da Özal döneminde bu Fon oluşturulurken o zaman bile ANAP'ın kendisine bir siyasal taban oluşturarak partileşme amacının bir parçasıydı. Ama bunun tam da bu tür bir amaca uygun olarak kullanılması, bu aleti hazır bularak kendi emelleri doğrultusunda kullanacak olan 2002 sonrasının iktidar yapısıyla gerçekleşecektir. SYDTF'nin niçin sistem içinde kalıcı olduğunun ve hatta önemini arttırdığının ikinci nedeni budur.

Üç: SYDTF türü bir fon üzerinden bir sosyal politika oluşturmanın, yani prime dayalı sisteme dayanmadan yoksullara yardım yapma kisvesi altında bir araç oluşturmanın mali/ekonomik nedeni ise, prime dayalı sistem içinde "aile sigortası" olarak Batı toplumlarında var olan, bizde de taa 1970 başlarında kabul edildiği halde yürürlüğe bir türlü sokulamayan bir sigorta dalının işlerlik kazanmasının geciktirilmesi çabası olarak değerlendirilebilir. Başka ifadeyle, Türkiye'nin aile sigortası kapsamına girme sürecinin uzatılması, bu konuda sendikalar üzerinden gelebilecek taziyikleri geriletme veya erteletme çabaları olarak da okunabilir. Böylece, hak sahibi ve hakkını arayan yurttaş kavramının yerine, muhtaçlık üzerinden, siyasal kimlik veya dönüşüme zorlanmış siyasal kimlik üzerinden, aracılı/ricalı sosyal ilişkilerle çalışan bu keyfi düzenek, bir aile sigortasından daha düşük maliyetli olarak çalıştırılma "üstünlüğüne" de sahip olacaktır.

Dört: SYDT Fonunun Türkiye'de sisteme niçin, nasıl girdiğine ilişkin mali/yönetmelik bir neden de -fon sistemini 1980'ler-1990'larda çok yakından çalışmış bir arkadaşınız olarak söylüyorum- şudur: Bu fon, bütçeyi marjinalleştiren, yürütmenin gücünü başbakanlığa aktaran, kişiselleştirilmiş bir iktidar kullanma pratiğini destekleyen, saydam olmayan ve dolayısıyla yolsuzluklara açık olan bir kamu gelir ve harcama düzeneğini öne çıkaran, bütçe birliğini aşındıran bir sürecin parçasıdır. Bu dönemde kamu maliyesi sistemi içinde bir ur gibi büyüyen fon ekonomisinin geldiği noktayı şöyle örnekleseyim: 1991 yılına gelindiğinde bütçe dışındaki fon sisteminin toplam gelirlerinin bütçenin toplam gelirlerine oranı %54'e varmıştı. SYDTF'nun bu sürecin bir parçası olarak da okunması gerektiğini kavrayabilmek açısından bu örneği veriyorum.

Bu fon aynı zamanda ilgi çekici bir gelir yapısına sahip olarak oluşturulmuştu. SYDTF, bütün diğer fonların gelirlerinin %10'unun aktarılmasının öngörüldüğü bir fon olarak kurulmuştu. Oluşturulan şey, "fonların fonu" olan bir yapıydı ve çok büyük bir kaynak kullanması öngörülüyordu. Fakat çok ilginç bir şekilde Türkiye'de kamu maliyesi giderek fon sistemi üzerinde otoritesini yitirir duruma

geldiği için, o kadar çok dallanıp budaklanan fon sistemini izleyemez duruma geldiği için ve çeşitli bakanlıklar ya da kurumlar arasında sürtüşme ve çekişme konusu haline geldiği için, SYDTF hiçbir döneminde tüm fon sisteminin %10'unu elde edecek bir büyüklüğe asla ulaşamamıştır. Ama tâbi fon sisteminden beslenmiştir.

Fonlarla ilgili tasfiye süreci IMF zoruyla 2000 sonrasında gündeme gelip de 2001 yılında büyük ölçüde tamamlanmış olmasına rağmen, ayakta tutulan, yani IMF tarafından da onaylanarak sistemde kalması uygundur denilen birkaç fondan biri de bu olmuştur.

M. Kemal Öke:

IMF'nin yıllardır sosyal güvenlik kurumlarının bütçe üzerinde bir yük olduğunu ve bunun düzeltilmesi için sözüm ona sosyal güvenlik reformu tavsiye ederken fon sistemine ses çıkarmaması bir çifte standart değil midir?

Oğuz Oyan:

Kesinlikle bir çifte standarttır. Türkiye'nin kamu maliyesi verilerinin izlenmesi sorun olmaya başladığı zaman "artık bu sistemi tasfiye edin" diyen bir IMF çifte standardına ne yazık ki değinme fırsatımız olmayacak. Şimdi isterseniz SYDTF hakkında söyleyeceklerimin ikinci bölümüne geçeyim.

2)SYDTF'nun kapsamı, büyüklüğü ve harcama alanlarının dağılımı:

Önce son tamamlanmış yıl olan 2008'de bu fonun kaynakları acaba hangi başlıklar altında hangi paylarla harcanmıştır? Sonuçta bu fon 2008'de toplamda ne kadarlık bir kaynak kullanmıştır?

Şimdi bir kere, Fonun harcama kalemleri arasında "barınma yardımları"nı görüyoruz. Bu, oturulamayacak derecede eski ve sağlıksız evlerde yaşayanlara evlerinin bakım ve onarımı için aynı ve nakdi yardımları kapsıyor. Burada çok büyük bir harcama yok: 2008 yılında 28 bin kişiye 40,5 milyon TL. (yeni lirayla) yardım yapılmış.

"Gıda yardımları" kalemi 2008 için 213.7 milyon gözüküyor. Bu kapsamda, ekonomik ve sosyal yoksunluk içindeki vatandaşların ihtiyaçlarının karşılanması için 2008 yılı Haziran ayından itibaren gıda yardımları üçer aylık sürelerle yılda dört kez Fon'dan ilçelerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına kaynak gönderilmektedir.

“Yakacak yardımları”, en geniş dağıtım alanına sahip yardımlardır. 2008’de 2 milyon 348 bin aileye kömür yardımı yapılmıştır. Bunun karşılığı, 1 milyon 852 bin ton kömür ve 433,3 milyon TL kömür bedelidir. (6,6 milyon liralık nakliye ile birlikte 439,9 milyon TL’dir) 2008’de, geçmiş dört yılın (2004-2007) ortalaması olan 1 milyon 783 bin aile sayısı önemli ölçüde (yarım milyon kadar!) aşılmıştır. Bunun gene de Mart 2009 yerel seçimlerinde iktidarın önemli oy kaybına engel olamaması dikkate değer.

“Eğitim yardımları”nın birinci kalemi “eğitim materyali yardımları” başlığı altında, ilk ve orta öğretim çocuklarına, kırtasiye, kitap, önlük, çanta gibi ihtiyaçlarının karşılanması için yapılıyor. 2005 ve 2006’da bu maksatla 50 milyon TL harcanmışken, seçim yılı olan 2007’de 70 milyon TL sarfedilmiştir. 2008-2009 eğitim yılı için 2008’de ayrılan kaynak 94,9 milyona yükselmiştir. Artışın nedeni, gene 2008 Haziran ayından itibaren bu yardımın yılda iki kez yapılmaya başlanmasıdır. Kuşkusuz 2009 yerel seçimlerinde oy kaybına uğramamak kaygısı da hesaba katılmalıdır. Yararlanıcı sayısı tahmini, 2006-2008 dönemi için yılda 2 milyon çocuk olarak verilmektedir.

“Özürllülere yapılan eğitim yardımları”, özel eğitime gereksinim duyan ilk ve ortaöğretim çocuklarına, ücretsiz olarak taşıma hizmeti olarak sunulmaktadır. 2008’de 26 bin özürllü öğrenci için 30,4 milyon TL harcanmıştır.

“Şartlı nakit transferleri eğitim yardımları”, Fon belgelerinin ifadesiyle “nüfusun en muhtaç kesimine dahil olan ailelerin çocuklarının temel eğitim hizmetlerine tam olarak erişimini hedef alan bir sosyal güvenlik ağı oluşturmak amacıyla” ülke çapında yapılan karşılıksız eğitim yardımlarıdır. Muhtaç ailelerin çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla her ay ilk öğretimde 20-25 lira, ortaöğretimde 35-45 lira olarak yapılmaktadır. Kız öğrencilere üst sınırdan verilmektedir. Ödemeler annelere yapılmaktadır. SYDTF verilerine göre 2008’de bir milyon 951 bin çocuğa 293,5 milyon TL nakit transferi yapıldığı kaydedilmektedir.

“Taşınmalı eğitim yardımı”, sekiz yıllık eğitim kapsamında uygulanmaya başlanan ve okulların bulunduğu merkezlere yoksul öğrencilerin taşınması ve öğle yemeği verilmesini içeren bir yardımdır. 2006-2007 döneminde yılda ortalama 602 bin öğrenci bu yardımdan yararlanırken 2008’de sayı 692 bine çıkmıştır. Bu yardımın bütçesi 2008’de 167 milyon TL’dir. Bir parantez açarsak, normal olarak bir devlet, çocukların kendi buldukları mekânda temel eğitim almalarını sağlamakla mükellef olduğuna göre, söz konusu yardımın sosyal devlet ilkesi çerçevesinde doğal olarak bütçeden yapılması gereken bir harcama türü olduğunun altı çizilebilir.

“Yüksek öğrenim bursu”, 1989 yılından itibaren Fonun yürüttüğü bir burs programıydı ancak 2003-2004 öğretim yılından itibaren Kredi-Yurtlar Kurumu'na devredildi. Önceki dönemlerde Fonun burs alanların ödemeleri devam ettiği için 2008'de 6,1 milyon TL'lik bir ödeme yapılmış gözükmektedir

Sonuçta, şimdiye kadar sayılan sekiz tür yardım kalemini toplarsanız 1 milyar 286 milyon liralık bir toplam harcamaya ulaşırsınız. Bunun üçte birine yakın bölümü sadece yakacak yardımlarından oluşur. Yakacak+gıda+barınma yardımları toplandığında 694,1 milyon liraya veya toplam harcamanın %54'üne ulaşılmaktadır. Geriye kalan beş yardım kalemi eğitimi ilgilendirmektedir; bunların toplamı 591,9 milyon TL olup toplam içindeki payları %46 mertebesindedir. Sekiz yardım türünden en çok kaynak kullanan ilk dördü, sırasıyla, yakacak yardımı, eğitime şartlı nakit transferi, gıda yardımı ve taşınmaz eğitim yardımıdır.

3) Prime dayalı sosyal güvenlik sistemiyle bir karşılaştırma:

Karşılaştırma bazına sahip değilsek SYDTF aracılığıyla 1,286 lira tutarındaki bir kaynağın milyonlarca aileye ulaştırılmasının bir sosyal yardım programı olarak ne anlam ifade ettiğini çok anlamlandıramayabiliriz. Öncelikle bu toplam tutarın çok önemli bir düzeye karşılık gelmediğini ve sanılanın tersine, sosyal güvenlik sistemi içinde veya dışında kalan milyonlarca hak sahibi vatandaşa bir sosyal hak olarak yapılacak kurala dayalı bir ödemeye kıyasla çok zayıf kalacağını belirtmem gerekir.

Ama bu demek değildir ki, Türkiye'de sosyal güvenlik şemsiyesi altında olanlar daha iyi korunuyor! İlginç bulduğum bir karşılaştırmayı yapayım. Prime dayalı sosyal güvenlik sisteminin bir kolu biliyorsunuz 2000 yılında kabul edilen İşsizlik Sigortasıdır. Bir ilk biriktirim döneminden sonra 2002 Mart ayından işsizlik sigortası ödentisi vermeye başlayan bu sistemin 31 Mart 2009'a kadar geçen tam 7 yıl 1 aylık uygulama sonucunu karşılaştırmamıza temel alalım. Acaba bu dönem boyunca kaç işsizi ne kadar yardım yapılmıştır? Bu 7 yıl 1 aylık uygulama süresi içinde sisteme 1 milyon 666 bin kişi başvurmuştur. Bunlardan 1 milyon 467 bin 36 kişi işsizlik ödeneğine hak kazanmıştır. Demek ki, hak sahibi ücretlilerin kendi primleriyle oluşturdukları işsizlik sigortasından yararlanma imkânları 7 yılda 1,5 milyon kişiyi geçemezken, primli sistemin dışında sadece yakacak yardımından yararlananların yıllık sayısı 2008 yılında 2 milyon 348 bin kişiyi bulabilmiştir!

Şimdi bu, yapılabilecek karşılaştırmamızın sadece bir yönüydü. Burada işsizlik sigortasının bir diğer cephesini gözler önüne sermek gerekir. İşsizlik sigortasından bu 7 yıl 1 aylık dönem boyunca işsizlik ödentisi olarak ödenen toplam meblağ,

sadece 2 milyar 124 milyon liradır. Yıllık ortalaması 300 milyon liraya gelir, yani SYDTF'nun yıllık harcama bütçesinin dörtte biri düzeyinde kalır. ("Yıllık ortalama", gelişmeyi kısmen gizler: İşsizlik sigortasından ilk yıllarda ödemeler çok daha azdı, son iki yılda ve özellikle krizle birlikte 2008 sonbaharından itibaren eskiye kıyasla hızla arttı; ama buna rağmen 7 yılda 2,1 milyar TL sınırları aşamadı).

Seyhan Erdoğan:

Primli sistemde 7 yılda 2 milyar, diğerinde 1 yılda 1,3 milyar liralık harcama; doğru mu anladım?

Oğuz Oyan:

Evet aynen öyle. Bu ne demek? Aslında konuşmamın ilk bölümünde SYDTF'yi ortaya çıkaran nedenleri sayarken söylediğim bir mesele vardı. Aile yardımı sigortası gibi bağlayıcı ve daha yüksek sosyal fonlar gerektiren düzeneklerden kaçınmak için de bu fon gibi araçlar ortaya çıkarılmıştır demiştim; işte şimdi bunun bir örneğini de burada görüyoruz. İşsizlik sigortası gibi sosyal güvenlik sistemi içine girmiş ve artık bu amaçla çalışması gereken bir sosyal korumanın atıl tutulduğu, çalıştırılmadığı ve kaynaklarının başka amaçlarla kullanıldığı durumuyla karşılaşıyoruz. Oradaki kaynakların amaç dışı kullanılmasından kastım şudur: İşsizlik Sigortası Fonu'nun (İSF) ilk oluşturulduğu 2000 yılından itibaren asıl tahsis alanı kamu borçlanmasıydı. Buna henüz İSF oluşturulurken dikkati çekmiştim. Çünkü İSF aslında Çalışanların Tasarruflarını Teşvik Fonu (ÇTTF) kesintilerine son verildiği Haziran 2000'de kuruldu. Dolayısıyla, Hazine'nin borçlanmasında önemli rol oynayan ÇTTF'nin yerini alacak bir nöbet devri aracı olarak görüldü. İSF'nin başlangıç kurgusu böyle olduğu için, işsizlik sigortasına başvuruların son derece sınırlı tutulması kanun hükümleriyle "ayarlanmıştı".

İSF'den yeni amaç dışı kullanımlar da 2007 seçimlerinden sonra gündeme geldi. Bu seçimden sonra AKP iktidarının aklına birdenbire geçmiş 5 yılda GAP projesine hiç yatırım yapmadığı geliverdi. GAP yatırımları için İSF'nin gelirlerinin nemesinin %10'unun GAP yatırımlarına aktarılmasına dair yasal düzenleme yapıldı. Sonra şöyle bir manzara ortaya çıktı: İSF'nin işsizlik ödemeleri (buna ilişkin giderler dahil) 2008'de 450 milyon TL olurken, GAP'a aktarılan kaynaklar bunun üç katından fazla yani 1 milyar 516 milyon lira oldu. 2009 için 569 milyon TL olarak planlanan (DPT, Genel Ekonomik Hedefler ve Yatırımlar, s.14, t.12) sigorta giderine karşılık 2 milyar 672 milyon TL "diğer giderlere" yani GAP giderlerine aktarılacak. Böylece GAP'a sadece 2009'da aktarılacak kaynak, İSF'nin 7 yıllık işsizlik ödemesinin oldukça üzerine çıkacak.

Şimdi İSF'nin kaynaklarını kemirecek yeni bir değişiklik daha geliyor. Bugünlerde açıklanan Katılım Öncesi Ekonomik Programın arka planında, İSF'nin gelirlerinin nemasının %25'inin bütçeye gelir olarak aktarılması da var! Üstelik burada kamu maliyesi çaresizliğinin boyutu çok daha büyük: GAP'a aktarılan kaynaklar hiç olmazsa büyük oranda yatırımlara tahsis ediliyordu. Gerçi o da bütçeden geçerek gittiği için bütçe açığını görece azaltmaya yarıyordu. Ama şimdi doğrudan doğruya bütçe açıklarının kapanması için bütçeye aktarılacak. Dolayısıyla işsizlerden kesilen primlerle oluşan fondan memur maaşlarını ödeyeceğiz. Durum budur.

Seyhan Erdoğan:

Bir şey ekleyeyim burada. Ayrıca istikrar paketinde GAP'a yapılacak aktarımlara ilişkin çok incelikli bir ifade var. Buna göre GAP'a aktarılacak fonlar, GAP'ın yanı sıra, "bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik" her türlü yatırım alanlarında kullanılacaktır. Uygulamada, Özal döneminin bütçe dışı fonları ya da KÖYDES türü şeffaflığı olmayan bir fon aktarım mekanizmasının oluşacağı düşünülebilir. Sosyal gelişmeye yönelik her türlü yatırım ifadesi de bu fonların sosyal yardımlar kapsamında da kullanılabilceğini düşündürmektedir.

Oğuz Oyan:

Karşılaştırmayı daha net yapabilmek için bütçeye doğrudan gelir transferi yapılması ile bütçe aracılığıyla GAP'a aktarılması arasındaki nitelik farkına vurgu yapmak istedim. Çünkü GAP ilişkisinde hiç olmazsa bir yatırım bağlantısı var. Daha çok yatırımlara gittiğini ummak istiyorum.

Burada ilk kez bir fondan böylesine bir bütçe açıklarını kapatmaya dönük, dolayısıyla bütçenin cari harcamalarını, bütçenin personel harcamalarını karşılamaya dönük, yani çelişkisi çok yüksek bir aktarma mekanizması kuruluyor. Ve buna karşı birilerinin bir şey yapması gerek. Örneğin sendikaların ayağa kalkması lazım; burada sendikalardan gelen bir arkadaşımız da var. Gerçekten sırf bu aktarma için değil, işsizlik sigortası fonunu korumak için ayağa kalkmaları gerekiyor. Niye amaç dışı kullanılıyor? Niye amacına uygun kullanılmıyor?

Şimdi isterseniz bir şey daha söyleyerek bu işsizlik sigortası fonuyla ilgili sözlerimi bitireyim. İşsizlik sigortası fonundan aylık olarak yararlananların sayısı ilginç bir gelişme gösteriyor. 2008 yılına bakarsak ilk kez 3 haneli rakamlara yani yararlanan kişi sayısının 100 binlerin üzerine çıktığını görüyoruz. Daha önceki 2007 yılında da 100 bin eşiği birkaç kez aşmıştı ama tepe noktası 104 bini

geçmemiştir. 2008 Şubat-Temmuz aralığında sigortadan aynı ayda yararlananların aylık ortalama sayısı 120 bin civarına çıktı. Bu ortalama Ağustos ve Eylül'de 138 bin olurken Ekim'de 143 bin, Kasım'da 165 bin, ondan sonra Aralık'ta 193 bin düzeyine ulaşıyor. Artık çok hızlanarak giden bir süreçten bahsediyoruz: Ocakta 244 bin. Şubat'ta 281 bin ve Mart'ta da 311 bin gibi rakamlara geliyoruz. Yani işin rengi değişiyor, 6 aylık bir zaman diliminde birdenbire 3 katına çıkıyor. Buna rağmen bu rakamlar resmi veya gayri resmi işsiz ordusuna kıyasla çok düşük kalıyor. Buna rağmen İSF'ye başvurulardaki artış, krizle birlikte işsizliğin nasıl kitleselleştiğini de gösteriyor.

Aslında yararlanma şartlarının ağırlığına rağmen İSF'nin yarı açık kapıları zorlanıyor. Oysa işsizlik sigortası sistemine girişin kolaylaştırılmasına dönük hiçbir çaba gösterilmiyor. Bir işçi son 3 yılda en az 600 gün çalışmış olmak ve son 120 günü kesintisiz çalışıyor olmak ve işsizlik sigortası primi ödemiş olmak gibi zor koşullar altında hak sahibi olabiliyor. Şimdiye kadar sisteme girişleri kolaylaştırıcı ve sistemde kalışı uzatmak adına hiçbir adım atılmadı. Bu konuda iki yasama döneminde verdiğim iki kanun teklifim 5 dakikada reddedildi. Şimdi dolayısıyla sisteme girişlerin artışının arkasında Türkiye'de işsiz sayısının artışı var.

Evet, şunun da altını çizeyim. Bu fona Haziran 2000'den 2009 Mart sonuna kadar tam 44 milyar liralık giriş olmuştur. Bu dönemde sadece 2 milyar 124 milyonluk bir ödentinin işsizlerin eline geçtiğini düşünürsek, işsizlerin kendi fon kaynaklarından yararlanma oranının %5'in altında kaldığını görürüz. Peki, diğer bölüm ne oluyor? Hepsi GAP'a gitmediğine göre diğer bölümler nereye gidiyor? Tekrar ediyorum belki ama bunlar hazine borçlanmasına gidiyor. Ve bu öylesine bağımlı bir yapıya dönüşmüştür ki bugün İSF'nin elindeki hazine bonolarını, devlet tahvillerini nakde çevirip kendi fonlarının diyelim yarısını işsizlere aktarması imkânı da yoktur.

Seyhan Erdoğan:

Böyle olursa zaten bütün rasyolar çöker. Bütün maliye sisteminin, piyasadan borçlanmak zorunda kalan bir kamu kesiminin nasıl faizleri fırlatacağını unutmamak gerek.

Oğuz Oyan:

Ama en azından şu mümkündür. Şu an İSF elinde donmuş olan hazine bonosunu, devlet tahvillerini bir yana koyalım; hiç olmazsa sisteme ana para

ve faiz olarak yeni girişleri fon amaçları doğrultusunda kullanalım. Sisteme girişi kolaylaştırarak, sistemde kalışı uzatarak ve asgari ücretin yarısıyla asgari ücretin tamamı arasında değişen işsizlik ödemelerini hiç olmazsa iki katına falan çıkararak veya hiç olmazsa kısa çalışma ödeneğinde de yapıldığı gibi %50 artırarak uygulayabiliriz. Böylece daha fazla işsize daha çok yardım yapılması imkânı hâlâ vardır diyebiliriz.

M. Kemal Öke

Ve rasyonel olan da budur...

Oğuz Oyan

Ama bunu yapmak yerine bugün Fonun kaynaklarına bütçe açıklarını kapamak için göz dikilmekte... Bütçeye aktarmak demek, tam anlamıyla bu sisteme ihanet etmek, yani bu sistemi tamamen çığırından çıkarmak anlamındadır. Buna o nedenle büyük tepki olması gerekiyor.

M.Kemal Öke:

Bu noktada konuklarımızın da görüşlerini alalım. Sayın Oyan son derece enteresan bir noktaya getirdi konuyu. Türkiye’de 2. büyük savaş sonrası ortaya çıkmış olan ve primli sistem dediğimiz sosyal sigorta sistemi uzun yıllar 7 ana sigorta kolunu kapsayan bir risk portföyü olarak uygulanagelmiştir. Bunun sekizincisi olan işsizlik sigortası 2000’li yıllara girerken yasal olarak çalışma hayatımıza girmiştir. Oysa Uluslararası Çalışma Örgütü’nün “Sosyal Güvenliğin Asgari Normları” konusundaki sözleşme ve bütün dünyada uygulanmakta olan 9 sigorta kolu vardır. Bunların dokuzuncusu da aile sigortası dediğimiz ve işsizlik sigortasından sonra da devam eden sigorta koludur. İlginçtir ki; hâlâ Türkiye’de aile sigortası yoktur, yaşama geçirilmemiştir. Oysa çağdaş ülkeler mevcut yapıyla yetinmeyerek bunlara ilave bakım sigortası gibi yeni sigorta kolları ihdas etmiş ve uygulamaya sokmuştur. Sayın Oyan’ın bıraktığı yerden devam edersek; Türkiye’de işsizlik sigortası gibi son derece yaşamsal bir sigorta kolunu, primli sistem içinde yer alan sigorta kolunu, kitlesel işsizlerin rahatlıkla kullanabileceği, ulaşabileceği bir olanak olmaktan çıkarıyoruz ve ona ulaşmayı zorlaştırıyoruz. Benim de o konuda karşı çıktığım çeşitli konular var. İşsizlik Sigortası Kanunu çıktığından beri bunun mücadelesini görev sayıyorum. O da İş Kanununun 25. maddesinin II. bendine göre “ahlak ve iyi niyete uymayan davranış” nedeniyle işten çıkarılırsanız hem işinizden oluyorsunuz, hem tazminat hakkınızı kaybediyorsunuz hem de işsizlik sigortasından yararlanamıyorsunuz. Böyle bir düzenleme düşünülemez. Neden? Çünkü işsizlik sosyolojik bir olgudur, gerekçesi ne olursa olsun işçinin bundan her

halükarda yararlanması gerekir. İkincisi İş Kanununun 25.maddesinin II. bendi sübjektif değerlendirmelere açık bir düzenlemedir. Burada iki gün işe gitmemek bile ahlak ve iyi niyetle bağdaşmayan davranış olarak değerlendirilmektedir. Durum böyleyken nasıl olur da işsizlik sigortasından yararlanmayı engelleyen bir sürü zorluklar kanunla getirilir ve prim ödeyen kitlenin bu sigorta kolundan yararlanması engellenir. Böyle olunca da Sayın Oyan'ın sergilediği tablo çıkıyor karşımıza.

Özetlersek; konuyla ilgili araştırma yaparken, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün “Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi” diye reform adı altında bir çalışmasına rastladım. Burada bütünleşik sosyal yardım hizmetleri projesinin hayata geçirilmesi, bu proje içinde ülkemizin bir yoksulluk haritasının çıkarılması öneriliyor.

Şimdi biz diyoruz ki 70 milyonluk nüfusta 22 milyonluk istihdamın olduğu bir yerde 10 milyon sosyal yardımdan yararlanan insan sayısı normal bir rakam değildir. Çağdaş ülkelerle bu alanda bir karşılaştırma yapılamaz, bu kabul edilebilir bir rakam değildir. Bunun yolu bu tür desteklerin mutlaka primli sistem içinde, çalışma ilişkisi içinde, istihdama dayandırarak devletin bunlara yardım elini uzatmasının gerektiği, bu alandaki organizasyonların bireyi üretimden koparmadan, primli sistem içinde tutarak gerçekleştirilmesidir. Gerçek bu iken başbakanlık bunun tam tersi, sosyal yardımı kurumlaştırma yolunda birtakım projeler hazırlıyor ve bunu da reform olarak kamuoyuna sunuyor. Siz bu noktada ne düşünüyorsunuz, buyurun Sayın Erdoğan.

Seyhan Erdoğan:

Bu dediğiniz çok doğru. Kapitalist küreselleşme sürecinde, “sosyal dışlanmışlar” diye tanımlanan kitlenin büyümesi, asgari gelir desteği başta olmak üzere, çeşitli sosyal yardım mekanizmalarının öne çıkarılmasında etkili oldu. Bu tartışma önce Fransa’da başladı. 1970’li yıllarda Fransa’da dışlanmışlar tarihsel olarak Sayın Oyan’ın dediği gibi, toplumun bir çeşit tortusuydu. Bunlar, sosyal güvenlik sisteminin dışında kalmış, zihinsel özürlüler, yaşlılar, tek ebeveynli aileler, uyuşturucu kullananlar, suçlular ve işsizlik sigortası kapsamına girememiş olan işsizler gibi kesimlerdi. 1980’li yıllarda yaşanan liberal temelli ekonomik yeniden yapılandırmalar, sosyal dışlanma kavramına yeni bir boyut kattı. Artık dışlanmışlar, “uygunsuzlar” olarak da nitelenebilecek olan eski dışlanmışların ötesine taşmıştı. Uzun vadeli işsizlik ve ekonomik yeniden yapılanma ile bağlantılı olarak yaşanan sosyal istikrarsızlık, “yeni yoksullar” denen grupları Fransa ile birlikte, aynı gelişmeleri yaşayan Avrupa’nın diğer ülkelerine de

taşıdı. Refah sistemlerinin geliştiği otuz altın yıl bitmiş ve her yönüyle serbestlik peşinde koşan sermayenin yeniden yapılandırığı küresel pazarda, ekonomik ve sosyal anlamda olduğu kadar politik anlamda da dezavantajlı grupların hızla büyüdüğu yeni liberal dünya başlamıştı. Avrupa Birliği ülkeleri sosyal açıdan yeni bir olgu ile karşı karşıya kaldıklarını düşünmeye başladılar. Çok boyutlu olarak tanımladıkları sosyal dışlanma süreçlerinin analizine ve bu analiz bazında sosyal içerme politikalarına yöneldiler.

Sosyal içerme politikalarının tespiti için öncelikle çok boyutlu bir süreç olan sosyal dışlanmanın haritasını çıkarmak gerekir. Bu harita ne zaman anlamlıdır? Dışlanma yaşayan kesimleri tespit ederek, dışlanmayı yaratan süreçleri ortaya koyabilirsiniz anlamlıdır. O kesimlere, aktivitelere bakarsınız ve sonra da dersiniz ki; işte, örneğin göçmenlerde sosyal dışlanma daha çok, okulu bırakmışlarda daha çok, tek ebeveynli ailelerde daha çok. Biz bu yaklaşımla Türkiye'ye bakarsak, "içerilmiş" durumda olanların azınlık, "dışlanmış" dediklerimizin çoğunluk olduğunu görüyoruz. Yani bizim yoksulluk ve dışlanmışlık haritamız tüm ülke sınırlarıyla örtüşüyor. O bakımdan Türkiye'de yapılması gereken "sosyal dışlanmışlar" grubuna yönelik sosyal yardım programları vb. uygulamaları değil, istihdam yaratan ekonomik politikalara geçiş ve emek eksenli sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesidir. Sosyal güvenlik haklarının genişletilmesi, idari kararlara bağlanan sağlığın, sosyal bir hak olarak yeniden düzenlenmesi, sosyal korumada ticarileştirilmeye ve özelleştirilmeye son verilmesidir. İşsizlik sigortasından yararlanma koşullarının kolaylaştırılmasıdır.

Türkiye'de sosyal politika alanında yaşanan çelişki şudur: Bir yandan yeni liberal ekonomik politikalarla işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma üretiliyor, bir yandan da sayıları giderek artan işsiz, yoksul ve sosyal dışlanmış yığınların sosyal güvenlik ve sağlık hakları kısıtlanıyor. Bunun bir örtmecesini olarak da mikro istihdam projeleri, sosyal yardımlar, mikro mesleki eğitim programları gibi sözde sosyal politika önlemleri gündemde tutuluyor... Bu sözde sosyal politika gündemi de Dünya Bankasından veya AB'den ithal söylemlere dayandırılıyor... Sosyal güvenlik reformu sırasında Türkiye'nin gerçekleri ile örtüşmeyen bir söylem vardı: Nüfusun yaşlanması. Oysa Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminin sorunu yaşlı nüfus değil genç nüfustur. Bölgeler itibarıyla aldığımız zaman, 15 yaş altı nüfus oranı %40'ın üzerinde olan GAP bölgesinde sosyal güvenlik sistemimizin sorunlarını nüfusun yaşlanması diye tartışırsak gülünecek duruma düşeriz. Bir başka örnek kriz önlem paketinin içinde... İşsizlik sigortasını ilgilendirdiği için söylüyorum: Mesleki eğitim olayı var. Yeni liberal yaklaşımla şöyle düşünülüyor: İnsanlar neden işsiz? İnsan sermayesine yeterince yatırım yapmadıkları için. Ne yapalım o zaman? Mesleki eğitim verelim, insan sermayesi artsın, marjinal

verimlilikleri yükselsin. Dolayısıyla istihdam edilebilirlikleri artınca işverenler onları istihdama dahil etsinler. Bu yaklaşımla işsizlik sigortası fonunun, işgücü piyasasına yeni giren veya işgücü piyasasında daha önce bulunmakla birlikte halen işsiz olanların tümüne yönelik mesleki eğitim programları için kullanılması yolu açıldı. İşsizlik sigortasındaki fonların bir kısmı bütçe açıklarını kapamaya gidiyor, bir kısmı sözde GAP'a gidiyor, bir diğer kısmı mesleki eğitime gidiyor... Ama esas gitmesi gereken yere sosyal koruma olarak işsizlere gitmiyor...

Bu işsizlik sigortası meselesinde şuna da katılıyorum. Gerçekten sendikaların daha birinci istihdam paketinde ayağa kalkmaları lazımdı... Çünkü Sayın Oyan'ın dediği gibi bu sosyal güvenlik sistemi içerisinde işçinin kendi payı da var, bu sadece işverenle devlet katkısıyla oluşmuş bir fon değil ki. Bir tür, ücretlerden geleceğe yönelik olarak yapılmış bir yatırım, bir birikim anlamında bu. Şimdi siz bu fonu sadece devletin finanse ettiği bir sistemmiş gibi işçinin elinden alıyorsunuz. Sendikaların gerçekten oturmaması lazım. Oradan tabii şu kritik soruya da geliyoruz. Sendikal hareket de öyle güçsüzleştirildi ki bırakın genel olarak tüm toplumun haklarına sahip çıkmayı, kendi üyelerinin haklarına sahip çıkamaz bir noktaya getirildiler. Bu durum demokrasi için de büyük tehlike yaratıyor. Belki Sayın Sarı'nın dediği gibi güncelin etkisiyle konuşuyorum ama bu siyasi tehlikeyi her alanda görüyoruz. İşsizlik sigortası fonundaki işçi birikimine sahip çıkamayan bir sendikal hareket demokrasiye nasıl sahip çıkacak. Cumhuriyete nasıl sahip çıkacak. Bu kritik noktaya gelmiş bulunuyoruz.

M. Kemal Öke:

Bu konuda geleceğe ilişkin önerileri bir sonraki tura bırakalım isterseniz. Şimdi Sayın Sarıya dönmek istiyorum. Biraz önce konuştuğumuz spesifik konuyla ilgili olarak. Primli sistemin, daha doğrusu sosyal güvenlik sisteminin genişletilmesi arzulanırken, çağdaş olan uygar olan, olması gereken bu iken bunun daraltılıp sosyal yardım sisteminin genişletilmesi nasıl bir anlayışın ürünüdür. Siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Perihan Sarı:

Şimdi önceki bölümdeki konuşmamda bir kavram kargaşasına değinmeye çalışmıştım. Aynı kavram karmaşası bu alanda da sürüyor. Daha doğrusu bu alanda yürütülmekte olan her girişim ya da bugüne kadar yaşadığımız girişimlerin tümü bir kavram kargaşasıyla birlikte gündeme geliyor. Sosyal Güvenlik Reformunun genel gerekçesini oluşturan ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından hazırlanan Beyaz Kitap, aslında bu kavram kargaşasının kaynağı. "Reform"un

gerekçesi olarak tanımlanan, oradaki ifadelerden biri "...Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin yoksulluk yarattığı, kayıtlı alanda sosyal güvenlik kapsamında çalışmakta olanlara bütçeden aktarılan kaynak nedeniyle yoksullara kaynak ayrılmadığı ve bu nedenle yoksul kesimlerin yoksulluklarının derinleştiği..." gibi muhteşem bir mantık kurgusu vardı. Sosyal güvenlik sistemi yoksulluğun nedenidir. Yasa çalışmaları sırasında, bunun tersini anlatıncaya kadar, oldukça yoğun bir çaba harcadık. Bu bilinçli uygulanan, ideolojik olarak sürdürülen bir yöntem, strateji, taktik her neyse. Sonuçta yol alınıyor ve alan kazanılıyor bu kavram kargaşasıyla birlikte. Dolayısıyla sosyal güvenlik sisteminin alanının genişletilmesi ya da sosyal güvenlik sisteminin kapsamının genişletilmesi, primli ödemeler yoluyla oluşmuş fonların sosyal adalet temelinde kullanımı, bu yolla bölüşüm ilişkilerinin düzenlenmesi, gelirin yeniden dağıtımı vs. değil sorun. Sorun işte bu anlatılan yapısal kurguyu geçerli kılmak; o durumun, kurgunun gereklerinin aşama aşama yerine getirilmesi.

Türkiye'de sosyal güvenlik alanında gerçekleştirilenler, ülkenin kendi koşullarına ve gereksinimlerine göre biçimlenmiş, sosyal güvenlik kurumlarının tasfiyesi ve sosyal devletin emekçileri, çalışanları bir yük olarak görüp, sırtından atması ile sonlandı. Sosyal güvenlik sistemi, çalışmayı değersizleştiren, emeği göz ardı eden bir anlayış doğrultusunda yeniden biçimlendirildi.

İşsizlik sigortası, primli sosyal güvenlik sisteminin bir parçası. 1990'lı yılların sonunda, sosyal güvenlik sistemi ile ilgili yine bir sözde reformun gerçekleştiği bir dönemde, işçi sınıfına, kaybettiklerinin karşılığı olarak işsizlik sigortası kurgulandı. Yeterince tartışılmasına fırsat verilmeden, sendikacıların, sendikaların o güçsüz ve kısıtlı ortamlarında, olanaklarında bile tartışılmasına, böyle bir tartışma zemini oluşmasına bile izin vermeksizin birdenbire yasalaştı. Emek örgütleri, emekçiler, meydanlarda "mezarda emeklilik" yasasına karşı çıkarken, işsizlik sigortası yasası oldu. Yasalaştığı tarihte yürürlüğü 2 yıl ötelenen işsizlik sigortasının uygulanması da işsizlik yardımı yapmaktan çok, piyasaların fon gereksinimini karşılamak doğrultusunda oldu. Emekçilerin tasarrufu, piyasalara ve mali politikaların sorunlarına kaynak yarattı.

Belki şunu da söylemek gerek: ILO'nun 102 sayılı sözleşmesinin bütünselliği açısından işsizlik sigortası da sosyal güvenlik sistemi içinde değerlendirilmeli. Dolayısıyla şu anda oluşmuş ve belli bir büyüklüğe oluşmuş olan İşsizlik Sigortası Fonu, gerçekte sosyal güvenlik sisteminin finansmanında kullanılmalı. Buna olanak sağlayacak bir fırsat ve olanak varken, İşsizlik Sigortası Fonu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu ile birlikte sosyal güvenlik sisteminin dışında tutuldu; bilinçli olarak dışında tutuldu ve bu olanak ne yazık ki kullanılmadı.

Şimdi sosyal güvenlik sistemi ile ilgili açıklar giderek arttığında kaynak aramak ve kaynak yaratmak sorunu gündeme geldiğinde yine sosyal güvenlik sistemi kara delik olarak nitelenecek ve hak kaybı, hak kısıtlaması konusundaki uygulamaların da bir gerekçesini oluşturacak. Ama bu iki fon, bu sistemin içinde olsaydı, sistemin bütünlüğünü tamamlayan hem yönetsel hem mali açıdan bütünlüğünü tamamlayan bir nitelik kazanabilirdi. Bütün bunlardan kaçınıldı. Son sözde sosyal güvenlik reformu çalışmaları sırasında bütün bunlar tartışıldı aslında. Sendikalarla ilgili ya da sendikal yapı ile ilgili eleştirel konular, eleştirel durumlar saklı kalmak koşuluyla, bu alandaki tartışmaların uzunca bir zaman aldığını ve yeterli düzeyde olduğunu da söylemek mümkün. Sendikalar için bu süreçte önemli olan dışarıda güç örgütlemektir ve o güce dayanarak, sosyal güvenlik yasasının emekten yana oluşumunu sağlayacak bir baskı kurmaktır. Eksik kalan buydu.

Sonuçta sosyal güvenlik sisteminin uygulamasına ilişkin sosyal güvenlik sisteminin ya da primli ödemelerle ilgili uygulamaların eksikliğinin ya da yeterince etkili olamayışının göstergelerinden birisi olarak da belki bu sistemler içindeki temsil konusuna da değinmek gerekiyor. Yani Sosyal Güvenlik Kurumunda, çalışanların ne kadar hangi oranda temsil edildiği konusunun, İşsizlik Sigortası Fonunun kullanımı ve yönetimi konusundaki temsilin etkin ve yeterli olup olmadığı konularının da bir biçimde tartışılması gerekiyor. Hiç kuşkusuz bu değerlendirme, yönetim açısından sanal bir etki olarak nitelenebilir. Ancak, bu süreçte etkili sonuçlar doğurabilecek uygulama örneklerinin de gözlenebilmesinin olanaklı olduğunu ve bir eksiklik olarak vurgulanması gerektiğini düşünüyorum.

M. Kemal Öke:

Peki, teşekkür ederim. Şimdi izin verirseniz son tura gelelim. Son turda sosyal politika nereye gidiyor, bu gidişte sendikalar ne yapıyor, ne yapmalı konusuna gelelim. Bununla bağlayarak bitirelim. Çünkü zaman bir hayli geçti. Sayın Oyan sizden başlayalım. Sosyal güvenlik harcamalarının bütçe üzerinde çok ciddi bir yük olduğu konusunda yıllardan beri ağır eleştiriler yapan IMF neden sosyal yardımlaşma fonunun genişletilmesi konusunda bu kadar pasif, böyle uysal bir yaklaşıma sahiptir. Bunun bir siyasi nedeni var mıdır? Bunu da içine alacak şekilde acaba nereye gidiyoruz ve buradan nasıl çıkılır konusundaki görüşlerinizi rica edeyim.

Oğuz Oyan:

Teşekkür ederim. Bu bayağı kapsamlı bir soru oldu. Şimdi bunun dışında hem geçen turdan kalan benim katkıda bulunmak istediğim konular var, hem de bir tur

önce gıda bankacılığı sormuştunuz o konuda da söyleyeceklerim var. Hem de bu tura ilişkin zaten söylememiz gereken sosyal politikalar nereye gidiyor meselesi var. Şimdi bir de IMF oldu. Şimdi son sorduğunuz sorudan başlayayım sıcağı sıcağına. IMF çifte standart uyguluyor. Başka bir ifadeyle IMF'nin zaten sürekli yapa geldiği bundan ibarettir. IMF özellikle bu son on yıllık politikalar bağlamında daha da açık görülebilen bir çifte standart mekanizması uyguluyor. Bunu sadece Türkiye'de değil dünya çapında uygulamaya başladı.

Bakınız son G-20'ler toplantısında IMF ve Dünya Bankası'nın fonları artırıldı. Bir trilyon 100 milyar Lira bir kaynak kullanabilir duruma geldiler. Sistem bu kurumlar aracılığıyla çevre ülkelerinden dış açıkları ve dış borç yükümlülükleri olan ülkeleri daraltıcı politikalara zorlayan, dolayısıyla bu ülkelerdeki her türlü sosyal harcamayı sınırlayan birtakım dayatmalar içinde. Bunun istisnası İzlanda'dır; orada genişletici politikalara karşı olumlu yaklaşım sergiliyor; İzlanda'yı kendilerinden sayarak veya o küçük ekonomide batan devasa paraların daraltıcı politikalarla kurtarılamayacağını düşünerek. Türkiye dahil diğer borçlu ülkelere ise, bir borç krizi ortaya çıkmasın diye, daraltıcı politikalar dayatıyorlar. Yakında IMF anlaşmasında göreceğiz. Zaten bütçeye IMF'nin görünmez eli girmiş durumda ve biliyorsunuz Meclis'te bütçe tartışmalarının son günlerinde bizzat iktidar kanadının kendi bütçeleri için verdiği önergelerle yatırımların %10 kısılması, çiftçi desteklerinin %10 kısılması gibi sınırlamalar bu görünmez elin dışı vurumlarıydı.

Gerçi bütçenin dayandığı ekonomik temellerin fiilen hiçbir geçerliliği olmadığı Kasım-Aralık'ta da apaçıktı. Bütçe yasal bir çerçeve olarak hâlâ yerinde duruyor ama bu hafta açıklanan "Katılım Öncesi Ekonomik Program" da zaten bu bütçenin fiilen kadük olduğunu kanıtlıyor. Ama bu programda da IMF'nin eli var. IMF'nin arkasındaki hegemon blok açısından en azından şimdilik kendilerine daha tavizeci bir yaklaşım sunan mevcut iktidarın korunması ve kollanması yani ona belli alanlarda göz yumulması da bu çifte standartlar içinde vardır, ama bu tabi IMF'nin kendi prestijini de kurtarmak kaygılarıyla şimdi belki biraz daha sınırlı olabilir.

Şimdi bunu geçeyim isterseniz. Mesleki eğitim meselesinde, bu iktidar kapitalist sistemin kendi mantığına uygun bir mesleki eğitim mekanizmasını bile çalıştırmaktan aciz aslında. Benim yasa önerilerimde, İşsizlik Sigortası Fonu'nun %10'unun mesleki eğitime ayrılması da vardı. Doğal olarak hak sahipleri dışındakileri kapsamıyordu ama esas itibarıyla primli sistem içinde kapitalist sistemin mantığıyla emek arzı ve talebi arasındaki uyumsuzluğu gidermeyi öneriyordu. Peki, hadi yapın. Girmediler. Ne zaman girmeye niyetleniyorlar?

Şimdi, kriz vurduğu zaman hazırlık yapıyorlar. Çünkü akılları başlarına çok gecikmeli olarak geliyor. Yani bunlar aslında bu sistemin işleyiş mekanizmalarını da bir anlamda kavrayıp gereğini ortaya koyamıyor.

Diğer konulara girmeden başka bir konuya, İŞKUR'a başvurular meselesine dikkatinizi çekeceğim. Bu İŞKUR işsizlerin normalde başvurması gereken bir yer. Ama bu hiçbir zaman Avrupa'da olduğu gibi çalışmıyor. Niye? Çünkü işsizlerin önemli bölümü kayıt dışı çalışanlar zaten. Ama kayıtlı artı kayıtsız toplamı da sizi karşılaştırılabilir rakamlara ulaştırmıyor. Bunun nedeni tabii başvuranların çok sonuç alamamaları, iş bulma umutlarının çok zayıf veya işsizlik sigortasından yararlanma umutlarının çok zayıf olması.

Ama ilginç bir şey var. 2008 yılı Mart ayında İŞKUR kaynaklarında kayıtlı işgücü sayısı -ki bunları aslında İŞKUR bünyesinde kayıtlı işgücü olarak görmek lazım- 812 bin kişi iken 2009 Martında bunların sayısı 1.317.000'e çıkıyor. Keza kayıtlı işsiz yani ben işsizim diye İŞKUR'a başvurup kayıt altına giren işsiz sayısının paralel bir artışla 2008'de 737 binden 2009 Martında 1.198.000'e çıktığını görüyorsunuz. Çok ilginç olan bir gelişmeyseniz, bu iki işgücü kaydının paralel gelişmeye başlaması; daha geçmişe giderseniz o paralellik bu kadar yok aslında.

Başka bir şey söyleyeyim. İŞKUR'a aylık başvurular itibariyle şöyle ilginç bir gelişme var: Mart 2008-Ekim 2008 döneminde aylık ortalama 80 bin kişi başvuruyor iken bu sayı Kasım'dan itibaren çok yükseliyor. Kasım 2008'de 149 bin, Aralık'ta 181 bin; 2009'un Ocak ayında 156 bin, Martında 138 bin. Yani İŞKUR'a başvurular çok hızlı artıyor ve artık aylık başvurular üç haneli rakamlarda geziniyor. Bu aslında hem bir çaresizliğin göstergesi. Neden? Çünkü İŞKUR gibi işsizliğe çözüm olamayan bir kuruma bile bu kadar çok başvuru oluyorsa, toplumun içinde bulunduğu çaresizliğin de bir göstergesi oluyor. Kuşkusuz, işini kaybeden kitlelerin bir de İSF'den yararlanma imkanlarını yitirmeme kaygısı var.

Şimdi kısa çalışma ödeneğine hiç girmedik onunla ilgili bir iki söz edeyim. İktidarın ana mekanizma olarak kullanmak istediği araç işsizlik sigortası değil kısa çalışma ödeneği idi. Belki şimdi biraz işsizlik sigortasına girmek zorunda kalacaklar veya en azından makyaj yapacaklar ama onunla idare edebileceklerini sanmıyorum. Kısa çalışma ödeneğiyle biz işi götürürüz, buradan da istihdamı koruruz diye düşünmüşlerdi. Neydi kısa çalışma ödeneği? Çok özetle gireyim isterseniz. Faaliyeti tamamen ya da kısmen durmuş işyerlerinin çalışanlarına belirli süre kısa çalışma ödeneği ödeyerek ücretlerine takviye yapma mekanizmasıdır denebilir. Ödenek, işveren aracılığıyla işçiye intikal ediyordu, amaç da işverenin

işçisini atmadan işletmesine bir çözüm bulmasıydı. Ödenen rakam da gene asgari ücretin tavanıyla sınırlıydı; aynı işsizlik sigortası fonu şartları geçerliydi. Ama bu mekanizma 2008 sonuna kadar hiç çalışmadı. O kadar çalışmadı ki buna başvurular 2005 yılında 21 iken, 2006 da 217, 2007de 40 iken 2008’de sıfır başvuru var. Yani işlemiyor. Bu sisteme 2009’da bir değişiklik getirdiler. Dediler ki bu kısa çalışma ödeneğini 3 ay yerine 6 ay verelim. Altı ay sonra işler açılırsa tekrar aynı işçilerle devam etmeyi düşünen işveren fona başvurusun istendi. Daha önemli bir ekleme de yapıldı: Kısa çalışma ödeneğinden yararlanma 2008 öncesinde olduğu işsizlik sigortası hakkından düşülmesin dendi. Hatta kısa çalışma ödeneğini 1 yıla kadar da uzatma imkanı da getirildi (ama ikinci altı ay için, işsizlik sigortası fonundan mahsup işlemi yürürlükte olacaktı). Düzeltilen koşulların ve krizin etkisiyle bu imkandan yararlanan işveren sayısında 2009’da hızlı bir artış mümkün olabildi.

Bu arada, kayıt dışına daha fazla kaçan işletmelerde bakanlık kontrolüne tabi olmamak için kısa çalışma ödeneğine başvurmada çekinceli davranma veya işçilerin belirsizlikten de kaygılanarak ya da kısa çalışma ödeneğini yeterli bulmayarak kıdem tazminatını alıp çıkmayı tercih ettikleri durumların daha da sık olduğunun altını çizelim. İkinci bir özellik bununla ilgili: Kısa çalışma ödeneğinden yararlananların büyük firmalar olduğu görülmektedir. Tariş’in çeşitli fabrikaları, Tofaş ve benzerleri gibi...

Gıda bankacılığı meselesine geleyim. Bu gıda bankacılığı meselesi AKP’nin birinci yasama döneminin erken aşamalarında gündeme getirdiği ve çok bilinçli olarak hem kendi yandaş dinci demeklerinin palazlanması hem de yandaş işadamlarının zenginleşmesi için işlettiği bir süreç. Yani bu gıda yardımı üzerinden vergi vermemek işin bir yanı; ama esas olarak burada kaynakların yönlendirilmesi meselesi var. Özellikle de ihale verilen birtakım firmalar üzerinden bu ihalelere karşılık olarak “sen de şu kasabada şu kentte şu mahallede bu gıda yardımı meselesini bizim için örgütle” diyen sistematik ve tepeden örgütlü bir yapı var. Ve böylece AKP Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu ile yaptığı “muhtaç vatandaş yaratma” meselesini, bu mekanizmayla doğrudan doğruya kendine yakın firmalar aracılığıyla yürütüyor.

Seyhan Erdoğan:

Kendi sermaye tabanını da yaratıyor, yani sermayenin el değiştirmesi sürecinde bu çok önemli. TOKİ, KÖYDES gibi mekanizmalarla sermayenin el değiştirmesi süreci de yaşanıyor bir anlamda Türkiye’de. O süreç de çok etkin. Ve bence etkin kullandılar. Double yol yapımıyla başladı ve şimdi de bu gıda bankacılığının işleyişi... hep soruyoruz, “Tunceli’de niye beyaz eşya dağıtılıyor?” diye. Birileri de o beyaz eşyayı satıyor.

Oğuz Oyan:

Efendim, şimdi izin verirseniz bir son konuya geçeyim çünkü vaktimiz daraldı. Ben sosyal politikalar nereye gidiyor meselesinden önce bu işsizliği yaratan etkenler üzerine bir iki laf etmek istiyorum. Çünkü bunun sistemik birtakım nedenleri var. Bir kere, 1998'den beri IMF programı içinde olan bir ülkeden bahsediyoruz. 2000'den itibaren de stand-by programı içinde. 1998-2008 arasında tam on yıl boyunca IMF ve Dünya Bankası'nın "istikrar" ve "yeniden yapılandırma" düzenlemelerine göre şekillendirilmiş bir ülke ve ekonomi. Bu dönem itibarıyla Türkiye'nin benimsediği ekonomik kalkınma ya da büyüme modeli, istihdam yaratmayan bir büyüme modeli olmak bakımından dikkati çekiyor. Dikkati çekiyor çünkü Türkiye'de ilk kez görülen bir olgu bu. Türkiye'de yüksek büyümenin görüldüğü yıllarda işsizlik oranlarında eskiden hep gerilemeler yaşanırken, şimdi bunu göremiyoruz. Bakınız, 2003 ile 2006 arasındaki dört yılda %7'ye yakın bir büyüme gerçekleşti; bu %7'lik büyümeye rağmen işsizlik oranının %10 civarında sabit kaldığını görüyorsunuz. Kaldı ki 2001 öncesinde işsizlik oranlarının %7-8'lerde olduğu göz önüne alınırsa, ona kıyasla daha yüksek bir platoya geçişi temsil etmektedir.

Şimdi tabii işsizlik oranının yeni bir platoya sıçradığı bir dönemden geçiyoruz. Bu defa ekonomik küçülmenin eşlik ettiği bir yeni işsizlik olgusuyla karşı karşıyayız. 2008 yılının Kasım'ında %11,5'i gördükten sonra, Aralık'ta %13,6'ya çıktık. 2009 için resmi öngörü bile yıllık ortalama olarak %13,5 düzeyinde oluştu. Ama bu oranın tutmasının bile güç olacağı bir safhaya girdiğimizi Ocak 2009'da ulaşılan %15,5 oranı belli etti. Mevsimsel işsizliğin genelde en yüksek noktaya çıktığı Şubat ayında büyük olasılıkla daha yüksek bir oran gelecek ve %16'nın üzerine çıkılacak (Nitekim bu söyleşinin düzeltilmeleri yapılırken açıklanan Şubat verilerine göre işsizlik oranı %16,1 oldu).

Tabii burada resmi işsizlikten bahsediyoruz ve bunun Şubat'ta en dip noktasına geleceğini varsayıyoruz. Ama "mevsimlik dip noktası" beklentisi, derin bir ekonomik kriz ortamında yanıltıcı olabilir; Şubat'tan sonra adeta otomatik bir toparlanma olacağına arkasına sığınılmaz. Genelde inşaat sektöründe ve tarımdaki canlanma Mart ayında biraz azaltır işsizlik oranını. Ancak bu yıl konut ve diğer inşaat sektöründe eskiden olduğu kadar bir canlanma olmayabilecektir. Bütçede son dakika müdahaleleriyle Karayolları ve DSİ yatırım bütçelerinin önemli tırpanlar yediği de unutulmamalıdır. Bir başka etken, şimdiye kadar işçisini tutmuş, faaliyetini sürdürmüş umutla beklemiş olan bir kısım özel sektör işverenin belki de işlerini tatil etme noktasına geldiğidir. Bu nedenlerle, işsizlikte daha da kötüleşme ihtimalinin de olduğu bir döneme girmektediriz.

Şimdi dolayısıyla işsizliği arttıran bir ekonomik model var ortada. Niye işsizliği artırıyor bu ekonomik büyüme modeli? Çünkü bu yüksek faiz düşük kur politikalarıyla sanayi ithalata bağlı duruma gelirken ihracat da ithalata bağımlı duruma getirilmiştir. Ve bu politika aslında Türkiye içi istihdama değil, bize mal satan, bizim ithalat yaptığımız ülkelerde istihdama katkıda bulunan bir model olarak çalışmıştır. Tarımsal üretimde de aslında ithalata çok büyük oranda bir bağımlılık oluştu. Onu da bir kenara koymamak lazım. Mazottu, gübreydi, ilaçtı, tohumdu, damızlıktı vs. Bütün bunları da büyüme modelinin olumsuz etkileri içine koyalım.

Ama ikinci bir mesele var, o da özelleştirmeler. Bu, işsizliği yaratan etkenler arasında bulunan ikinci yaşamsal konudur. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın (ÖİB) verilerinden yola çıkarsak, Türkiye'de 1986'dan 2008 sonuna kadar 23 yılda yapılan toplam 36,5 milyar dolarlık özelleştirmenin sadece 8 milyar dolarlık kısmının AKP öncesine ait olduğunu, 2003-2008 döneminde ise özelleştirme tutarının 28,5 milyar dolara fırladığını görürüz. Bu sayılara Ulaştırma Bakanlığının, TMSF'nin yaptığı özelleştirmeler dahil değildir; bunların da 15 milyar doları aşığı ve esas olarak AKP döneminde gerçekleştirildiği anımsanmalıdır. Sadece ÖİB çerçevesinde kalırsak, özelleştirmelerin %78'inin AKP'nin hükümet olduğu 6 yıl içinde yapıldığı görülüyor. Yani 1986 ile 2002 sonu arasındaki özelleştirme toplamının 3,5 katı tutarındaki özelleştirme AKP döneminde yapılmıştır. Dolayısıyla bu özelleştirmeler işsizlik meselesinin boyutunu büyütüştür. Bununla ilgili bir başka önemli nokta da şudur: 2001 yılı krizinde daha fazla KİT'in sistem içinde olduğu bir ortamda sanayinin istihdam koruma özelliği daha yüksek iken bugün çok daha düşük noktaya gelmiştir. Üstelik 2001 yılında işsizlik sigortası fonu devrede değildi; İSF 2002'de ödentilere başladı. Dolayısıyla İSF gibi bir araç yoktu ama KİT sisteminin varlığı bugünkü bu kötürüm işsizlik sigortası fonundan daha fazla destek veriyordu. Bunu rakamsal olarak ölçmüş değilim ama bunu söylemek lazım.

İşsizliği arttıran etkenler bağlamında üçüncü bir etken de 2000'li yılların tarım politikalarıdır. Tarımda Dünya Bankası'nın yakın gözetimi altında 2000'den itibaren devreye sokulan Tarımda Reform Uygulama Projesi (TRUP) ile tarım sektörü, Türkiye'de a'dan z'ye dönüştürülmek üzere kapsanan tek sektör olma özelliğini kazandı. Bu sektörde hem üretim anlamında, hem destekleme kurum ve araçları anlamında, hem de tarımsal üreticiler anlamında tasfiyeci politikalar uygulanmıştır. 8.5 milyondan 6 milyona düşen tarımsal istihdam nedeniyle 2.5 milyon civarında işgücü açığa çıkmış ve işsizlik oranlarını yükseltmiştir. Dolayısıyla işsizliğin böylesine bir yapısal tırmanışı var. Ama bu yapısallık uzun

dönemde kendiliğinden veya iç dinamiklere bağlı olarak değil, dıştan zorlamalı bir hızlandırılmış tasfiye programının sonucu olarak ortaya çıkıyor.

İlginç bir şeyden bahsedeceğim. Çalışma Bakanı Faruk Çelik bir ifade kullandı günün birinde, dedi ki: “Biz aslında tarımsal dönüşüm yapmamış olsaydık, işsizlik oranı bu kadar yüksek olmazdı, ama biz dönüşümü tercih ettik, ki bu dönüşüm çok önemlidir” Hangi dönüşüm bu?

Seyhan Erdoğan:

Çok açık bir tercih: üretimden koparma.

Oğuz Oyan:

Yani tarımdan kopanlar sanayide iş bulsa yüreğimiz yanmayacak. Yani hangi dönüşüm? Türkiye bir sanayi toplumu mu oldu? Teknoloji üreten bir toplum mu oldu? Dolayısıyla bütün bunlar temeli olmayan iddialar.

Seyhan Erdoğan:

Bir faktörü ekleyebilir miyim? Bütün bu işsizlik, bu krizin yani 2001 krizi ve daha o tür krizler 3. Dünyanın ya da Güneyin krizleri mali krizleri olarak ortaya çıkıyordu. Halbuki bu son krizimiz, dünya krizinin, özelliği Kuzeyin ve Güneyin krizi olması. Dolayısıyla Türkiye bir kapının kapanıp belki bir kapının açıldığı ara dönemleri yaşayabiliyordu. Halkta da öyle bir beklenti var bu krize ilişkin. Yani devalüasyon yapıyordunuz, dolayısıyla ihraç pazarları açısından belki bir şans yakalıyordunuz. Eski krizlerin böyle bir farklılığı vardı, ama şimdi bu öyle değil. Bir kapı kapanıyor, öbür kapıların hepsi kapanmış durumda. Dolayısıyla bu Krugmanın dediği, iflasa giden bir ekonomi olayı. Türkiye açısından çok çok kritik bir dönem yaşadığımızı düşünüyorum. Çünkü öbür kapılar da kapandı. Eski krizler gibi değil. Bu kriz başka kriz.

Oğuz Oyan:

Bu biraz geleceğe dönük bir şey; temelden ziyade geleceğe dönük bir şey; bugünden sonrası için. O görüşe de katılıyorum; 2001 krizinde iç talep çökmüştü ama dış talep vardı.

Şimdi gelelim işsizliği körükleyen dördüncü ve en sıcak etkene: 2008/2009 krizinde Türkiye gibi, geçmiş dış ve iç açıklarının birikimli özeti olarak, önemli ölçüde dış ve iç borç biriktirmiş bir ülke çok kırılgan kategorisindedir. Bugün belki dış açıklarımız önemli ölçüde azalıyor belki sıfırlanacak ama geçmiş dış

açıkların toplamı olan heyula karşımızda. Bunu nasıl çevireceksiniz gibi bir sorunla karşı karşıyasınız. Üstelik sanayi, ithalat imkanı olmadan yani dış ticaret açığı vermeden kendisini üretemez noktada. Ama dış ticaret açığı da veremez noktadasınız çünkü kaynak sağlayamıyorsunuz. Dolayısıyla bu şunu getiriyor. Bu 2001 türü bir "V" tipi kriz olmadığı için, yani pinpon topu gibi dibe vurup fırlayacak bir kriz olmadığı için şimdilik iniş aşamasında olduğumuzu söylemekle yetinelim. Dibe varıldığında da belirli bir süre yatay seyredecek bir aşamaya geçilebilir; ama bunun için henüz erken gözüküyor. Dolayısıyla burada sosyal politika önerilerinin kritik önemi olduğunu düşünüyorum. Şunun altını çizeyim: İktidar büyük ölçüde treni kaçırdı. Türkiye bu açıdan, son 2 yılda, hadi son 1 yılda, hadi son 7-8 ayda yapabileceklerini yapmamış olmakla, bugün bütün bunları telafi edebilecek noktadan uzaktır. Çünkü birçok işyeri tasfiye olduktan sonra bunları tekrar ayağa kaldırmak çok daha başka mekanizmalar gerektirir. Yani talebi canlandırmak gerekir vs. ki bu çok daha büyük harcamalar gerektirir. İktidar bir başka fırsat daha kaçırmıştır. 29 Mart Yerel Seçimleri öncesindeki üç ayda kamu harcamaları, özellikle cari ve transfer harcamaları üzerinden attırarak hem daha yılın ilk 3 ayında 19 milyar liralık bir bütçe açığı yaratılmış hem de yıllık 10 milyar bütçe açığı hedefini 48 milyara çıkarmak zorunda kalınmıştır -ki iyimser bir tahmin-, çünkü aylık açık 7-8 milyar TL civarında gidiyor, yani yıl sonunda iyimser olarak 70 milyarın altına düşmeyecek bir bütçe açığı söz konusudur. Bu sonucusu geçerli olacaksa, 23 yıldır yapılan özelleştirmeden sağlanan gelirin toplamını aşan bir yıllık bütçe açığından bahsediyoruz demektir.

Sorun şudur: Bu dönemde bütçe açığı verilmeli, yani genişletici politika uygulanmalıdır. Bu doğru politikadır. Yani 10 milyarlık bir bütçe açığıyla 2009 yılı götürülemezdi, o daraltıcı politika olurdu. Ancak bunun kamu yatırımları eliyle yapılması gerekiyordu. Şu bakımdan: Maliyeciler ve iktisatçılar bilirler ki kamu yatırımları çarpanı örneğin transfer harcamaları çarpanından daha büyüktür. Niye? Çünkü yatırım harcamaları başka sektörlerde daha fazla zincirleme etki yaratıyor da ondan. Kaldı ki mevcut modelde, kamu yatırımları sonuçta piyasaya sipariş verilerek yapıldığı için, özel yatırımları tahrik edici roller oynuyor. Ama transfer harcamalarıyla tüketici kitleye yardım yaptığınız zaman o nihai tüketiciye gitmiş oluyor ve uyarılan halka sayısı daha baştan sınırlanıyor.

Ama tabii tüketimi desteklemek de bir yöntem olabilir ama Türkiye'nin bugünkü koşullarında hepsini birden desteklemek zordur. Kamu yatırımları üzerinden özellikle gitmek gerekiyordu. Tam tersine bize sunulan bütçede bile iktidarın önergeleriyle kamu yatırımlarını %10 azaltan bir bütçeyi kabul ettik, dolayısıyla...

Seyhan Erdoğan:

Ayrıca iç talebi bu şekilde desteklediğiniz zaman, küresel pazar entegrasyonu karşısında istihdamın nerede yaratılacağını kontrol edemezsiniz. Avrupa da bu ikileme karşı karşıya. Genişletici politikalar kuşkusuz uygulanmalı ama özellikle Türk sanayinin bugünkü yapısı karşısında, ister şirketler, ister tüketiciler aracılığıyla uygulansın, genişletici politikaların ülke içinde değil ülke dışında istihdam yaratması da söz konusu olabilecektir

Oğuz Oyan:

Onu denedik zaten. Bunun somut örneği otomotivde ÖTV indirimiyle yaşandı. Yüzde 70 ithalata dayalı bir sektörde eğer siz vergi indirimi ile talebi canlandırırırsanız o zaman bu sizin yerli üreticinize bir şey kazandırmaz. Çiftçi vatandaş bile "... bize ne arabadan, aramızda bir tane arabası olan ya da alacak adam yok... Benim mazotumun, bilmem gübremen vergisini indir" diyor. Ama şimdi tam tersine geniş kitlelerin kullandığı temel mallarda ÖTV'ye zam hazırlıkları yapılıyor.

Otomotivde ÖTV indirimi belki de bitmedi, üç ay daha uzatma söylentileri var. Bu politika aslında dış telkinlerin, çeşitli baskı gruplarının etkisi altında çalışıyor. Ben mesela bütçe müzakereleri sırasında bir öneri getirdim. Kamunun çeşitli araç alımlarında hiç olmazsa içeride üretilen, yerli montaj dediğim araçları ve onların firmalarını kayıran bir düzenleme yapılması için önerge verdim. Maliye bakanı hemen uluslararası angajmanları öne sürerek olmaz dedi. Bazı AB ülkeleri nasıl kendi stratejik sektörlerini, Avrupa Birliği ilkelerine rağmen yabancıya hatta bir diğer AB ülkesine karşı dahi koruyorsa, o zaman "bu ip nerden koparsa kopsun" tavrını niye geliştirmeyelim?

M. Kemal Öke:

Teşekkür ederim Sayın Oyan. Sayın Seyhan Erdoğan, bu iktisadi politikalarla kullanılabilecek bir sosyal politikanın olamayacağına işaret etti Sayın Oyan. Yani bu iktisadi politikalar olduğu sürece istihdam yaratıcı bir politika izlemek mümkün değil ve burada sosyal politika çok daha anlamlı hale geliyor. Ne dersiniz?

Seyhan Erdoğan:

Bir yandan, aynen dediğiniz gibi mevcut yeni liberal ekonomik politikalarla sosyal politikalar daraltılıp etkisizleştiriliyor; öte yandan da gene aynı sistem, yani sosyal politikayı daraltan sistem tam da sosyal politikaya ihtiyacı olan kesimleri sayıca artırıyor. Yani işsizi, emeklilik geliri olmayanı vs. sayıca artırıyor. İkincisi de,

sosyal politikaya ihtiyacı olan kesimleri çeşitlendiriyor. Daha önce görmediğimiz, yaşamadığımız iş ilişkileri doğuyor... Yeni kesimler daha değişik sosyal politika ihtiyaçlarıyla çıkıyor karşımıza. Yani hem sosyal politika daralıyor hem de ihtiyaç fazlaşıyor. Küresel kapitalizm iki süreci birden üretiyor.

Dolayısıyla sosyal politika önlemlerini makro planda ve hatta küresel planda tartışmak gerekiyor. Kuşkusuz dünyanın her yerinde insanlar ulusal düzeyde sosyal reform istiyorlar. Bu doğaldır ve tarih boyunca da bu sosyal reform istekleri ulus devlet yapısı içindeki kapitalist sistemlerde, sosyal refah politikalarına temel teşkil etmiştir... Ama küresel kapitalist sistem içerisinde, bu krizle birlikte daha da açık ortaya çıktığı üzere, artık sosyal reform isteklerine tek tek ulusal yapılar içerisindeki çözümlerle cevap vermek mümkün olmuyor. Yani küresel kapitalist sistem, ulusal sosyal politika isteklerine artık cevap veremiyor; böyle bir tarihsel çelişki yaşıyoruz. Bence insanlık yaşadığı şu aşamada bu çelişkinin çözümünü bulabilmiş değil.

Küreselleşmenin temel özelliklerinden yani mal ve sermaye hareketlerinin liberalizasyonundan, özelleştirmeden, deregülasyondan vazgeçmeden sosyal politikalar geliştirmek mümkün olmuyor... Sosyal politikalar geliştirilmediği takdirde de küresel çapta giderek artan işsizlik, yoksulluk ve eşitsizlikler toplumsal yapıyı kaosa sürüklemeye tehlikesi taşıyor...

M. Kemal Öke:

Sayın Sarı, Sayın Erdoğan; bu küresel sermayenin hareket serbestisi dünyada olağanüstü bir sermaye temerküzü ve çeşitlenen nicelik olarak da artan müthiş bir yoksulluk yarattığı görüşünde. Bu yoksullukların, bu yoksulların nasıl oyalanacağı problemi de ulus devletlere kaldı. Uluslararası küresel güçler bu konuda ulus devletlere birtakım öneriler, birtakım projeler, şablonlar getirerek bunları nasıl oyalayacaklarını, bunların krizi nasıl yönetecekleri konusunda akıllar verecek. Şimdi bu anlamda sosyal politika meselesi yaşamsal önem taşıyor. Türkiye'deki örgütleri de sendikaları da göz önüne alarak bu bağlamda ne yapmalı?

Perihan Sarı:

Sorunuzu yanıtlamadan önce, biraz önce söylemekte eksik bıraktığım bir konu var izninizle oraya dönmek istiyorum: Geçtiğimiz yıl Mayıs ayında yasalaşan ve şimdi "Birinci İstihdam Paketi" olarak adlandırılan pakette, işverenlerin sigorta prim payları birdenbire % 5 azaltıldı. Üstelik daha yürürlüğe bile girmemiş bir reform yapılmıştı ve sosyal güvenlik sisteminin hassas aktüer dengeleri bir

propaganda aracı olarak kullanılmıştı. Reform yasası daha uygulanmadan, gerekçede öne sürülen durumun sonuçları ortaya çıkmadan, açık veren bir sistemde ince hesaplama yöntemlerine göre belirlenmesi gereken işveren sigorta prim payları ile ilgili sermaye lehinde, maliyeti hiç de küçümsenemeyecek denli yüksek olan bir karar alındı. Hükümetin bu konularda ya da sosyal politikalar konusunda bütünlükçü bir yaklaşımı olmadığını, bir bütünsellik içinde davranmadığını ve daha önce de söylediğim gibi o eklektik tutumunu sürdürdüğünü anlatmaya çalışıyorum bu ömekle. Türkiye'deki sosyal politikaların da bu anlamda bu Hükümet var olduğu sürece, bu Hükümet tarafından sürdürüldüğü biçimiyle sosyal politika olarak adlandırılmayacak önlemler olduğunu ve gerçek boyutunun sorunları büyütmeğe öteye gitmeyeceğini, varolan kurumları işsizlik sigortası fonu, sosyal güvenlik sistemi, kıdem tazminatı kurumu gibi varolan kazanımları da tehdit eder bir nitelik taşıdığını düşünüyorum.

Şimdi, sorunuzun yanıtına dönüyorum. Üretim ve yönetim sorununun birlikte olduğu, sorunu üretenler ve sorunu yönetmeye kalkışanların aynı sınıfsal kesim olduğu bir durumdan, bir tarihsel süreçten geçiyoruz. Bir süreç ilerliyor. Ama, sorunlar yaşanırken aynı zamanda kendi karşıtını da, çözümü de içinde barındıran diyalektik bir süreç bu. Bunu görmek gerekli. Bugün, uluslararası güçler, uluslara, ulusal ekonomilere çözüm önerirken bu krizin, yaşanan krizin aynı zamanda küresel bir kriz olduğunun da farkında olarak davranmalılar. Dolayısıyla ulusal anlamda çözüm üretmekten önce çözüm üretmeyi önermekten önce belki bir uluslararası yeni Keynezyen ya da Keynes ötesi bir yeni anlayışın da bu süreçte yeşermesi, ortaya çıkması gerekiyor. Belki de onu yapmak gerekiyor.

Sendikalar açısından aslında geçmiş deneyimlerden ya da geçmişte yaşananlardan bakıldığında, 200 yıllık deneyimin niteliğini ve özünü değiştiren bir durum söz konusu değil. Sömürü olduğu sürece sendikalara ihtiyaç olacaktır ve sendikalar şu anda emeğin korunmasına ilişkin daha iyisi tasarlanmamış olan, daha iyisi henüz ortaya çıkmamış olan kurumlardır. Dolayısıyla sendikalara umut yüklemeye ve onlardan çözüm beklemeye devam etmek gerekir.

Bugün, sendikaların besleneceği kesimler Seyhan Hanım'ın da söylediği gibi toplumun geniş katmanlarını kapsayacak biçimde yaygınlaşmıştır, çoğalmıştır. Toplumun tümünün karşı karşıya olduğu sorunlar, sendikaların ilgi ve duyarlık alanındadır. Sendikal politikaların ve eylemliliklerin, sadece işçi sınıfının çalışan kesiminden değil; ama çiftçileri de, yoksulları da, işsizleri de, kadınları, gençleri ve yaşlıları da kapsayan daha geniş bir kesimden beslenme fırsatı ve olanağı doğmuştur. Sendikaların, buna yönelmesi ve bu alana ilişkin toplumsal kesimleri toplumsal katmanları birleştirecek, sorunları ortaklaştıracak politikalar üretmek konuya yaklaşmaları belki çözüme katkı sağlar diye düşünüyorum.

Sendikaların bu süreçte, belki yönetmeye talip olmak konusunda; sadece sorunların belirlenmesinde değil, sorunların yönetimi ve çözümü konularında da yönetimi başkalarına bırakmaksızın etkin olmak konusunda kararlı bir girişim sürdürmeleri gerekiyor. Örneğin, 35 saatlik çalışma süresi talebi, bunlardan birisi olabilir. Çalışma sürelerinin düşürülmesi ile ilgili bu istem, sendikal politikalara toplumda sağlayacağı destek yanında, işsizlik, istihdam, gelir dağılımı, yoksulluk sorunlarının çözümü için bir başlangıç oluşturabilir. Bunun savunulması ile çalışmaya dayalı haklar, çalışma hakkının kullanımı sonucu elde edilen haklar kapsamındaki sosyal hakları elde etme ve korumayla birlikte, hak ve yükümlülük, görev ve sorumluluk kavramlarını toplumsal bir değer olarak yücelten bir tutum yaygınlaşabilir.

M. Kemal Öke:

Oturumun sonuna gelmiş bulunuyoruz, eğer ilave edeceğiniz bir cümle varsa alayım.

Oğuz Oyan:

Sosyal politika önerilerini tam yapamadık aslında ama şu tespitleri yapayım:

Birincisi, geleceğe dönük olumsuz beklentiler bizzat Mart ayında kamuoyuna açıklanan bu Katılım Öncesi Ekonomik Program'da var. Bugünkü belirsizlik ortamında 2010 ve 2011 öngörülmesi belki pek isabetli olmayabilir ama krizi hesaba katmayan önceki hedeflerden daha gerçekçi gözüküyor. Gerçekçi oldukları için de, geleceğe dönük pek umut vermiyor. Buna göre büyüme oranları çok düşük gidiyor. 2010'dan itibaren pozitif büyüme varsayılıyor ama oran düşük tutuluyor. Böylece 2011'de bile 2008 yılının kişi başına gelir düzeyine asla varamıyorsunuz. Hele bunu bir de dolar bazında hesaplarsanız, 2008'de 10 bin dolarları aşmış gösterilen bir kişi başına milli gelirden 7500 dolara iniveriyorsunuz. (Bunun anlamı, tüketimleri veya girdileri daha çok ithalata dayalı mallardan oluşmaları açısından ciddi bir ödeme gücü kaybıdır). Gelirlerin böylesine gerilediği bir ortamda ekonomiyi nasıl canlandıracak ve yeni istihdam talepleri yaratacaksınız? Nitekim yaratılamayacağı öngörülüyor olmalı ki, enflasyonun azalarak, işsizliğin ise artarak gitmesi öngörülmüş. 2009-2011 arasında enflasyon %7,5'ten %5,5'e inerken, işsizlik oranı %13,5'ten 13,9'a çıkıp sabit kalıyor...

Geleceğe dönük olumsuz beklentilerin bir diğeri de 2008 yılında ulaşılan dış ticaret hacmine 2011 yılında bile tamamen ulaşamayacağıdır. Bugünkü ekonomik politika tarzının değiştirilmesi öngörülmezse, mevcut patika üzerinden 2011'de gidilebilecek yer, bizi daha az ithalat ve daha az ihracat yapılan bir durak oluyor. Daha fazla ihracat bile olumlu istihdam etkisi yaratamazken, daha düşük dış talep

koşullarında istihdamın daha da olumsuz etkilenmesi beklenir. Zaten aslında bugünkü iktidar, geçmiş bitmiş bir dönemin, belki daha önceden dönüştürülmesi gereken bir ekonomik modelin aletleriyle geleceğe gitmeye çalışacak. Bütün bunlar daha büyük olumsuzluklar haberliyor.

İkinci tespitim bir düzeltmeyle ilgili: Biz burada bir yanlış algılamaya yol açabiliriz onu düzeltmek istiyorum. Konuşmalardan biraz o çıktı. Aslında bu yapılan sosyal yardımların işsizlik sigortası vs. üzerinden yapılanlardan daha fazla olduğu gibi bir algılama yaratmış olabiliriz. Bu metni okuyan açısından şöyle bir yanlış anlamaya yol açabilir: “Aslında iktidar çok miktarda sosyal yardım yapıyor ama bunu başka taraftan yapıyor. Yani formel mekanizma yerine daha informal mekanizmalara gidiyor”. Yanlış düzeltelim: Eğer gerçekten bir yasal hak olarak yapılması gereken yardımlar layıkıyla yapılıyor olsaydı, bugün SYDTF ve benzer araçlar üzerinden sosyal yardım olarak yapılan harcamaları çok aşardı. Aslında Türkiye çok düşük sosyal yardım yapılan bir ülkedir. Yani az kaynakla seçmeci ve değişken bir yardım mekanizmasını oluşturmaktır bunun adı. Bir mesela aile sigorta sistemi içinde olsa idi bununla yasal bir hak olarak alacağı sigorta desteği, SYDTF desteğinin çok üzerinde olurdu. Bu arada eğitim, sağlık gibi harcamalarda yapılan kısıtlamalar giderilseydi gene çok daha büyük kamu sosyal harcaması ortaya çıkardı. Ayrıca işsizlik sigortası çok daha etkin kullanılabilirdi. Ama bunlardan kaçınmanın mekanizması olarak SYDTF gibi araçlar özellikle keyfi kullanılmaya açık. Bunları çok net görmemiz lazım. Bu nedenle altını özellikle bir daha çizeyim, bir yanlış anlaşılma olmasın dedim.

Perihan Sarı:

Bu arada 36 saat çalışma uygulamasıyla ilgili değişikliği de bir sosyal politika önerisi olarak getirmeliyiz.

Oğuz Oyan:

Türkiye için biraz lüks kalabilir. Toplumsal taban bulmayabilir onun için belki 40 saat diye düzeltelim. Ben ekonomik paket olarak da şunları söyleyeyim:

(i) Kamu yatırımları meselesi mutlaka olmalı. Şimdi zorlaştı çünkü bütçe kaynakları çarçur edildi. Büyük açıklar verildi bile zaten. Ama hâlâ kısmen düzeltme yapılabilir. (ii) Bir başka konu, kamu bankaları hâlâ sistem içinde var (iyi ki varlar ve kriz sayesinde varlıklarını sürdürüyorlar. Kriz olmasaydı bunların satılması her an gündemdeydi); Ziraat Bankası, Halk Bankası, Vakıfbank, Eximbank gibi bankaların harekete geçirilmesi gerekiyor. Aslında bu bankaların varsa kötü kredilerden ayıklanması gerekiyor. Örneğin iktidar yandaşı bir gruba Halkbank ve Vakıfbank kaynaklarından verilen 750 milyon dolarlık kredi gibi.

(iii) Özel sektör yatırımları %23-24'ler düzeyinde azalma gösteriyor. Yani dörtte bir oranında azaldı. Özel sektör yatırımlarına kamu yatırımlarının artışı üzerinden de tamamlayıcılık ilişkisiyle destek verilmiş olur ama oradaki yatırımları özellikle istihdam yaratıcı yatırımları da Merkez Bankası reeskont kredisi uygulamalarıyla desteklemek gerekir.

(iv) Merkez Bankası'nın faiz indirimleri politikası bence doğrudur, fakat sadece faiz indirimlerine, sadece Merkez Bankasına ve onun para politikalarına bırakılmış bir genişletici politikanın asla yeterli olmayacağını, bizim gibi ekonomilerde esas olanın talep unsuru olduğunu sürekli hatırdta tutmak gerekir. İnsanların satın alma gücünü harekete geçirmeden onları tüketim yapmaya, yatırım eğilimini arttırmadan sadece faiz indirimleriyle firmaları daha fazla yatırım yapmaya zorlayamazsınız.

(v) Son olarak, tarıma dönük desteklerin mutlaka artırılması gerekir; hem Türkiye'nin yitirilen gıda güvenliğini yeniden sağlamak açısından hem de yatırıma gitmesi özendirilecek bu tür destek politikalarıyla tarımda istihdam kayıplarını sınırlamak açısından. Türkiye'de son altı yılın dört yılında net ithalatçı konumuna gelmiş olan bir sektörün, hatta kümülatif olarak bakarsanız son altı yılın toplamında tarım dış ticareti negatif bakiye veren bir sektörün, Dünya Bankası politikalarından kurtarılarak yeniden üreten, yeniden net ihracatçı olan ve istihdam yaratan (en azından istihdam kayıplarını bu dönemde asgariye indiren) bir sektör durumuna getirmek mümkündür ve gereklidir.

M.Kemal Öke:

Teşekkür ederim Sayın konuklar. Sanıyorum ortaya çıkan sonuç şudur; mevcut kamu harcamalarının içindeki sosyal harcamaları çağdaş ülkelerle kıyasladığımız zaman zaten Türkiye'de sosyal harcamanın ne kadar sınırlı olduğu ortaya çıkıyor. Bu sosyal harcamalar içinde eleştirdiğimiz yardımlar devam ediyor olsa bile ölçekler, çağdaş ülke ölçeklerinden bir hayli uzakta. İkinci ortaya çıkan sonuç, mevcut iktisadi politikaların yoksulluk üreten politikalar olduğu, işsizlik üreten politikalar olduğu bu temel sorunlar ortadan kaldırılmadan ne tür politika uygulanırsa uygulansın Türkiye'deki gençleri bekleyen, Türk halkını bekleyen parlak bir geleceğin olmadığı görülüyor. İşte bu bağlamda sosyal politikalar bugün her günden daha fazla yaşamsal, insanların hayata tutunmasını sağlamak gençlerin umuda tutunmasını sağlamak için sosyal politikalar, sosyal entegrasyon için sosyal uyum için çok daha farklı bir anlam taşıyor.

Teşekkür ediyorum. Hoşçakalın.